

ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Evlogi Georgiev 103, Sofia 1504, Bulgaria,
Τηλ.: (003592) 9447959, 9447790, Fax: (003592) 9505375
E-mail: economy@grebassysofia.org
Web: www.agora.mfa.gr/bg60

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
2012

Η ΑΓΟΡΑ ΝΩΠΩΝ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Ιωάννης Μαρούτσος, Γραμματέας ΟΕΥ Β'
Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών
Υποθέσεων Σόφιας

1. Σύνοψη

2

- Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 μεταβλήθηκε άρδην η δομή της γεωργίας στη Βουλγαρία, καθώς από ένα σύστημα κρατικά ελεγχόμενης παραγωγής η χώρα πέρασε σε ένα σύστημα βασισμένο στην αγροτική ιδιοκτησία (ατομική η εταιρική). Την επόμενη εικοσαετία η γεωργική παραγωγή παρουσίασε σταθερή πτωτική πορεία και η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του αγροτικού τομέα υποχώρησε σημαντικά.
- Τη διετία 2009–2010 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση της παραγωγής φρούτων, η οποία οφείλεται στην αξιόλογη επέκταση της συγκομιζόμενης γης. Κυρίως παράγονται μήλα, κεράσια, ροδάκινα και δαμάσκηνα.
- Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στη Βουλγαρία μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων για την παραγωγή λαχανικών. Κυρίως καλλιεργούνται πιπεριές, καρπούζια και ντομάτες. Γενικά, πάντως, στον τομέα των λαχανικών, κυριαρχεί η παραγωγή πατάτας.
- Η Βουλγαρία αποτελεί μια μεσαία αγορά, με μερίδιο 1% μόνο στην κατανάλωση νωπών φρούτων και λαχανικών στο σύνολο των κρατών – μελών της ΕΕ. Επίσης, η κατά κεφαλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών υπολείπεται ακόμη του ευρωπαϊκού μέσου όρου.
- Ο κλάδος της βιολογικής γεωργίας είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο στη Βουλγαρία. Πάντως, οι παραγωγοί βιολογικών προϊόντων διαρκώς αυξάνονται, ενώ η Βουλγαρία διατηρεί την πρώτη θέση εντός ΕΕ σε ποσοστό βιολογικών «εκτάσεων υπό μετατροπή», γεγονός που αναδεικνύει τη δυναμική αλλά και τις προοπτικές της χώρας.
- Η Ελλάδα αποτελεί σημαντικό εξαγωγέα φρούτων και λαχανικών στη Βουλγαρία, ανακτώντας, μάλιστα, την τελευταία διετία το χαμένο έδαφος έναντι του βασικού της ανταγωνιστή, της Τουρκίας. Αξιόλογη είναι, επίσης, η παρουσία, στον τομέα των λαχανικών, της FYROM και της Κίνας και στον τομέα των φρούτων της Ιταλία και της Ολλανδίας.
- Στη Βουλγαρία, τόσο οι χονδρεμπορικές επιχειρήσεις που ασχολούνται με τη διακίνηση φρούτων και λαχανικών όσο και οι εξειδικευμένες λιανεμπορικές είναι μικρές. Ο καλύτερος τρόπος για να εισέλθει κανείς στην αγορά είναι μέσω εισαγωγέων ή αντιπροσώπων, είτε ανεξάρτητων είτε συνεργαζόμενων με μεγάλες αλυσίδες σούπερ-μάρκετ.
- Στις τιμές καταναλωτή των σημαντικότερων νωπών φρούτων και λαχανικών, σημειώνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ακόμη και για το ίδιο προϊόν όχι μόνο ανάλογα με το πού πωλείται (λαϊκή, σούπερ-μάρκετ, discount σούπερ-μάρκετ) αλλά και ανάλογα με τη χώρα προέλευσης. Πάντως, μεταξύ 2000–2006 επήλθε σημαντικότερη μείωση των τιμών καταναλωτή, οι οποίες συνεχίζουν να κινούνται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα με ελεγχόμενες πληθωριστικές τάσεις.

2. Γενικά

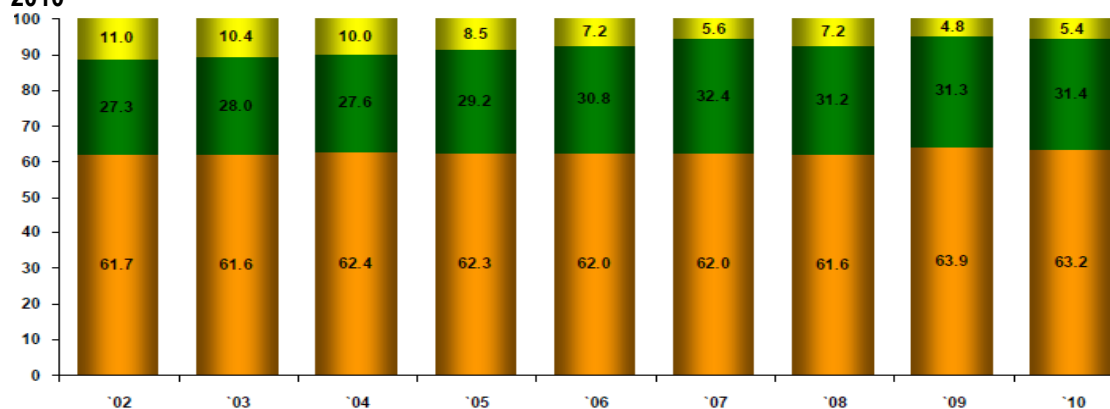
2.1. Η αγροτική παραγωγή στη Βουλγαρία

Οι μεταβολές που υπέστη ο γεωργικός τομέας της Βουλγαρίας από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και μετά υπήρξαν τεράστιες. Επισημαίνουμε, ενδεικτικά, πως, ενώ πριν από το 2^ο παγκόσμιο πόλεμο η γεωργία απασχολούσε τα 4/5 του εργατικού δυναμικού και συγκροτούσε το 65% του ΑΕΠ, σήμερα ο εγχώριος αγροτικός κλάδος αδυνατεί να καλύψει τις ανάγκες του κατά 1/5 συρρικνωμένου βουλγαρικού πληθυσμού.

Με την επικράτηση του κομμουνιστικού καθεστώτος, κολεκτιβοποιήθηκε το μεγαλύτερο μέρος των αγροτικών εκτάσεων (σε ποσοστό 92% το 1958) και δοκιμάστηκαν διάφορες μορφές οργάνωσης της παραγωγής, που, όμως, δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα. Παρόλ’ αυτά, μέχρι το 1987 η Βουλγαρία κατάφερε να καταγράψει εμπορικά πλεονάσματα στο γεωργικό τομέα, ερχόμενη δεύτερη μετά την Ουγγαρία στην ανατολική σοσιαλιστική Ευρώπη. Το 1990 παρουσιάστηκαν, όμως, σημαντικότερες ελλείψεις, που ανάγκασαν την κυβέρνηση να απαγορεύσει την εξαγωγή συγκεκριμένων προϊόντων, ενώ το επόμενο έτος (1991) νομοθετήθηκε η πρώτη μετακομμουνιστική αγροτική μεταρρύθμιση, που αναγνώρισε και το δικαίωμα ιδιοκτησίας στους γεωργούς. Το 2004, το 98% της παραγωγής προερχόταν πλέον από ιδιώτες (μικροκαλλιεργητές και εταιρείες).

Παρά τις ελάχιστες αναλαμπές (π.χ. το 1997) που δεν αλλάζουν τη συνολική εικόνα, η γεωργική παραγωγή παρουσιάζει σταθερή πτωτική πορεία τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Το 2005, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ) του αγροτικού τομέα υποχώρησε ποσοστιαία, για πρώτη φορά, κάτω από το 10%. Σε τρέχουσες τιμές, η ΑΠΑ του αγροτικού τομέα κυμάνθηκε την περίοδο 2002–2010 μεταξύ περίπου BGN 3 – 3,5 δισ. Το 2009 κατεγράφη το ιστορικό χαμηλό έως τώρα με ΑΠΑ 4,8%, ήτοι BGN 2,8 δισ. (€1,43 δισ.).

Γράφημα 1: ΑΠΑ στη Βουλγαρία κατά τομείς οικονομικής δραστηριότητας την περίοδο 2002–2010

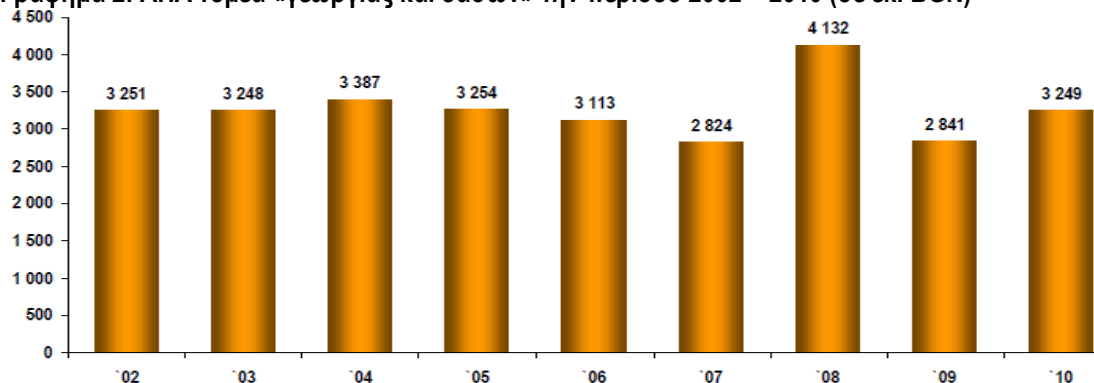

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων – Εθνικό Στατιστικό Ινστιτούτο (http://www.mzh.government.bg/MZH/Libraries/AgryReports/AD_2011_final_annexes_en.sflb.ashx)

Παρατηρήσεις: Με πράσινο απεικονίζεται ο τομέας των υπηρεσιών, με πράσινο ο βιομηχανικός τομέας και με κίτρινο ο γεωργικός.

Στο ως άνω διάγραμμα παρατηρείται η διαχρονική ποσοστιαία υποχώρηση της ΑΠΑ του γεωργικού τομέα προς όφελος των υπηρεσιών, με την ΑΠΑ της βιομηχανίας να παραμένει σε γενικές γραμμές σταθερή. Το 2008 παρατηρήθηκε, για πρώτη φορά ύστερα από μια 10ετία, ανακοπή της τάσης μείωσης της ΑΠΑ του γεωργικού τομέα, καθώς η τελευταία αυξήθηκε τόσο ποσοστιαία (7,3%, δηλαδή +1,1%), αλλά και σε πραγματική αξία (BGN 4,1 δισ., +1,1 δισ.), εξέλιξη, που όμως απεδείχθη πρόσκαιρη. Βάσει των τελευταίων στοιχείων του βουλγαρικού Στατιστικού Ινστιτούτου, το 2011 η ΑΠΑ του τομέα της γεωργίας διαμορφώθηκε ποσοστιαία στο 5,6%, ήτοι BGN 3,6 δισ. (€1,84 δισ.).

Γράφημα 2: ΑΠΑ τομέα «γεωργίας και δασών» την περίοδο 2002 – 2010 (σε εκ. BGN)

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων – Βουλγαρικό Στατιστικό Ινστιτούτο
http://www.mzh.government.bg/MZH/Libraries/AgryReports/AD_2011_final_annexes_en.sflb.ashx

2.2. Η αγροτική γη στη Βουλγαρία

Βάσει εκτιμήσεων του προέδρου του βουλγαρικού Συνδέσμου Ιδιοκτητών Αγροτικής Γης (BAALO), κ. Borislav Petkon, οι προοπτικές της εν θέματι αγοράς για το 2012–2013 κρίνονται ως ευοίωνες. Εκτιμάται ότι, με δεδομένη τη αύξηση των διεθνών τιμών των τροφίμων, θα υπάρξει αυξημένο ενδιαφέρον για τη γεωργία και την αγορά αγροτικών γαιών στη Βουλγαρία.

Σύμφωνα με τον κ. Petkon, ο συγκεκριμένος τομέας real estate κινήθηκε δυναμικά το 2011 με τις τιμές να παρουσιάζουν σταθεροποιητικές τάσεις, ενώ, αντίθετα, στις κατοικίες παρατηρήθηκαν έντονα πτωτικές τάσεις. Επιπλέον, υπήρξε διαφοροποίηση στα χαρακτηριστικά των αγοραστών, οι οποίοι είναι πλέον στην πλειοψηφία τους μακρόχρονοι μισθωτές (leaseholders) και όχι επενδυτικές εταιρείες. Ο κ. Petkon υποστήριξε ότι τα 2/3 των αγοραπωλησιών γης στη Βουλγαρία το 2012 αφορούσαν σε γεωργικές εκτάσεις. Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 124.000 μεταβιβάσεις για περισσότερα από 120.000 εκτάρια αγροτικής γης.

Σε ό,τι αφορά τις τιμές, ο κ. Petkon ανέφερε ότι ποικίλουν ανα περιοχή. Έτσι, ανάλογα με τον ανταγωνισμό και το βαθμό κατακερματισμού της αγροτικής γης, διαμορφώνονται ως εξής:

Πίνακας 1: Εκτιμώμενες τιμές αγροτικής γης ανά περιοχή (2012)

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΤΙΜΗ ΑΝΑ ΕΚΤΑΡΙΟ (σε BGN=1,95583 Ευρώ)
Dobroudja	7.000 – 10.000
Varna	4.000 – 5.000
Shumen	4.000 – 5.000
Veliko Turnovo	3.000 – 4.000
Pleven	4.000 – 5.000
Vratsa	4.000 – 5.000
Yambol – Haskovo	2.000 – 3.000
Vidin	2.500 – 3.500

Ο κ. Petkon εκτιμά ότι οι τιμές θα καταγράψουν αυξητικές τάσεις το 2012 (περίπου 10%) σε περιοχές με έντονο ανταγωνισμό, ενώ το ενδιαφέρον των επενδυτών θα προσελκύσει η Κεντρική και Νοτιοανατολική Βουλγαρία και, ιδιαίτερα, το Haskovo, όπου προβλέπεται ότι οι τιμές αγοράς θα ενισχυθούν κατά 15 έως 20%. Συγκεκριμένα, ο κ. Petkon εκτιμά ότι κατά μέσο όρο η τιμή αγοράς της αγροτικής γης στη Βουλγαρία θα διαμορφωθεί το 2012 στα BGN 450 ανά δεκάριο έναντι BGN 407–410 στα τέλη του 2011. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα profit.bg, η εξέλιξη αυτή θα συνιστούσε αύξηση της τάξης του 50%, καθώς το 2009 η τιμή αγοράς αγροτικής γης υπολογιζόταν στα BGN 300 ανά δεκάριο. Οι τιμές ενοικίασης αγροτικών γαιών αυξήθηκαν, βάσει των υπολογισμών του BAALO, κατά 22 έως 23% το 2011. Στην Dobroudja, επί παραδείγματι, διαμορφώθηκαν στα BGN/ha 500 έως 900.

Ο κ. Petkon αναφέρθηκε, επίσης, στη λεγόμενη δευτερογενή αγορά, δηλαδή σε επενδυτές που αγόρασαν τα προηγούμενα χρόνια επιμέρους αγροτικά οικοπέδα, τα ενοποίησαν (διαδικασία consolidation) και τώρα τα μεταπωλούν. Οι εν λόγω επενδυτές εκτιμάται ότι έχουν αρχίσει να αποκομίζουν κέρδη από τις επενδύσεις τους αυτές. Επισημαίνεται ότι ο κατακερματισμός της αγροτικής γης αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της Βουλγαρίας μετά την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Δεν είναι τυχαίο ότι αρκετά γραφεία real estate στη χώρα εξειδικεύονται στην ενοποίηση τέτοιων μικρών αγροτικών γαιών.

Τέλος, εκτίμηση του κ. Petkon είναι πως η επί χρόνια παρατηρούμενη τάση αγοράς αγροτικών εκτάσεων για τη μετατροπή τους εν συνεχεία σε αιολικά ή φωτοβολταϊκά πάρκα έχει μειωθεί στο ελάχιστο, ιδίως μετά την ψήφιση του νόμου για την προστασία της αγροτικής γης, που έχει εισαγάγει σημαντικούς περιορισμούς, αλλά, επίσης, λόγω των καθυστερήσεων σύνδεσης των εκτάσεων αυτών με το εθνικό δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας και των διαρκώς μειούμενων προνομιακών τιμών αγοράς (feed-in tariffs).

3. Φρούτα και Λαχανικά

3.1. Εισαγωγή

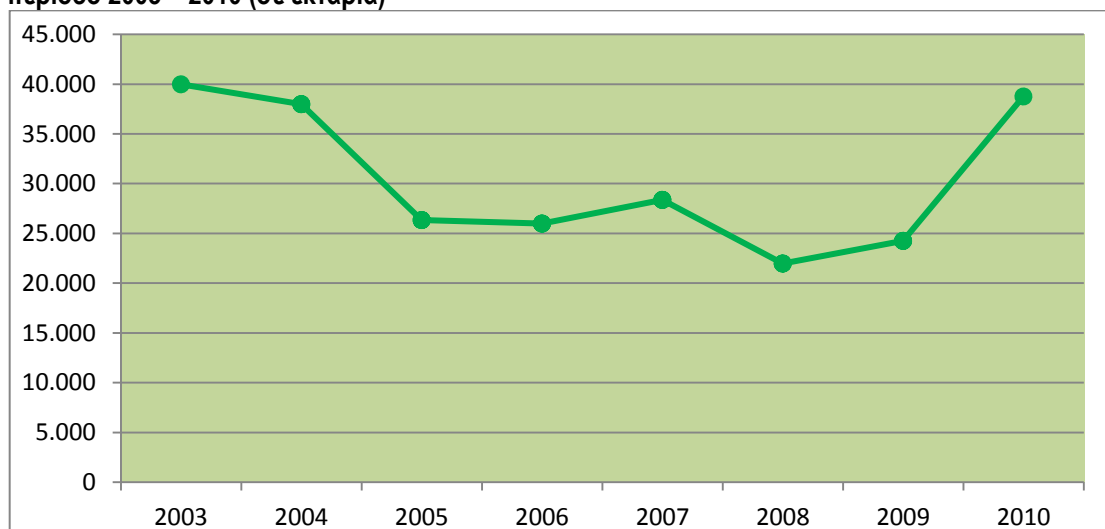
Ιστορικά, η πρώτη στροφή προς την καλλιέργεια φρούτων και λαχανικών έναντι των έως τότε κυριαρχούντων βιομηχανικών σπαρτών, πραγματοποιήθηκε στη Βουλγαρία στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Αν και οι συνθήκες στη Βουλγαρία κρίνονται ευνοϊκές για την καλλιέργεια νωπών φρούτων, η σχετική παραγωγή παρουσίασε μετά το 1990 αρνητική πορεία. Μείωση παρατηρήθηκε στις εσοδείες των περισσότερων ποικιλιών, αλλά ήταν πιο έντονη στα μηλοειδή. Η στροφή προς τη βιολογική γεωργία αποτελεί, ίσως, τη μόνη στρατηγικά ενδεδειγμένη κίνηση για την αναθέρμανση του αγροτικού τομέα των φρούτων και των λαχανικών, αλλά ακόμη τα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση είναι δειλά.

3.2. Παραγωγή

3.2.1. Φρούτα

Το 2010 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση της παραγωγής φρούτων, η οποία οφείλεται στη μεγάλη σε σχέση με το 2009 επέκταση της συγκομιζόμενης γης (60%). Σημειώνεται ότι ενώ μέχρι το 2008 αποτελούσε μόλις το 55% του συνόλου της καλυπτόμενης από οπωροφόρα δέντρα γης (45.000 εκτάρια), το 2009 το ποσοστό αυτό ανήλθε στο εντυπωσιακό 85%.

Γράφημα 3: Καλλιεργήσιμη επιφάνεια που αξιοποιήθηκε για τη συγκομιδή φρούτων την περίοδο 2003 – 2010 (σε εκτάρια)

Πηγή: Σύνθεση στοιχείων από τις ετήσιες εκθέσεις του Υπουργείου Γεωργίας

Οι οπωρώνες που καλλιεργούνται με νέα δενδρύλλια (0–4 ετών) καταλάμβαναν το 2010 4.358 εκτάρια ενώ οι νέες καλλιέργειες την περίοδο

Σεπτεμβρίου 2009 – Σεπτεμβρίου 2010 ανήλθαν σε 810 εκτάρια. Το ενδιαφέρον στις εν λόγω καλλιέργειες εστιάζεται, κυρίως, στα κεράσια, τα μήλα, τα ροδάκινα και τα δαμάσκηνα. Παράλληλα, σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας, τα νέα αυτά δενδρύλλια είναι υγιή και άριστης ποιότητας, ενώ βελτιώνονται οι αγροτεχνικές και φυτοϋγειονομικές συνθήκες καλλιέργειας.

Πίνακας 2: Παραγωγή οπωροφόρων δέντρων τη διετία 2009 – 2010

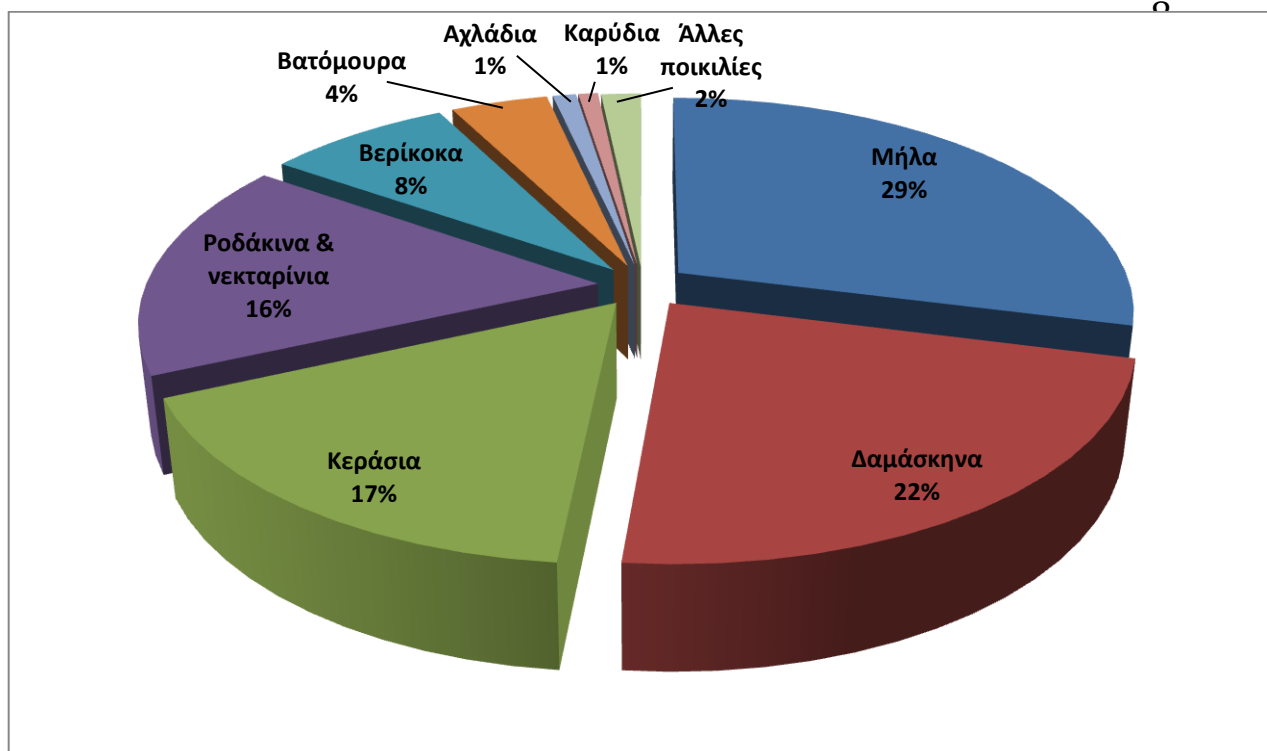
Φρούτα	Συγκομισθείσες εκτάσεις (εκτάρια)		Μέση εσοδεία (τ/εκ)		Παραγωγή (τόνοι)	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Μήλα	4.321	5.201	8.205	8.320	35.456	43.235
Αχλάδια	324	546	4.461	2.688	1.442	1.468
Βερίκοκα	1.863	2.445	4.064	4.741	7.568	11.587
Ροδάκινα και νεκταρίνια	3.029	4.264	5.673	5.737	17.187	24.467
Δαμάσκηνα & άγρια δαμάσκηνα	4.219	7.489	4.088	4.499	17.246	33.688
Κεράσια	5.169	7.692	3.377	3.244	17.456	24.951
Βύσσινο (ποικιλία morello)	1.363	1.575	2.906	1.794	3.958	2.825
Καρύδια	2.046	5.251	137	236	281	1.240
Βατόμουρα	932	1.699	3.768	3.598	3.510	6.109
Άλλες ποικιλίες	1.003	2.616			2.069	2.507
Σύνολο	24.269	38.778			106.173	152.077

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων

Όπως προκύπτει από τον ως άνω πίνακα, το 2010 παρήχθησαν 152.077 τόνοι φρούτων, 43,3% μεγαλύτερη ποσότητα σε σχέση με το 2009. Η σημαντικότερη αύξηση συγκομιζόμενων εκτάσεων παρατηρήθηκε στους δενδρώνες που καλύπτονται από καρυδιές (+250%), βατόμουρα (+82,3%), δαμάσκηνα (+77,5%), αχλάδια (+68,5%), κεράσια (+48,8%), ροδάκινα (+40,8%) και μήλα (+20,3%). Το μεγαλύτερο μέρος των συγκομιζόμενων εκτάσεων καταλαμβάνουν τα μήλα (28,4%) και ακολουθούν τα δαμάσκηνα (22,2%), τα κεράσια (16,4%), τα ροδάκινα (16,1%), τα βερίκοκα (9%) και τα καρύδια (7,65%). Το μεγαλύτερο κομμάτι της εγχώριας παραγωγής προέρχεται από το νοτιοανατολικό κομμάτι της χώρας (32%).

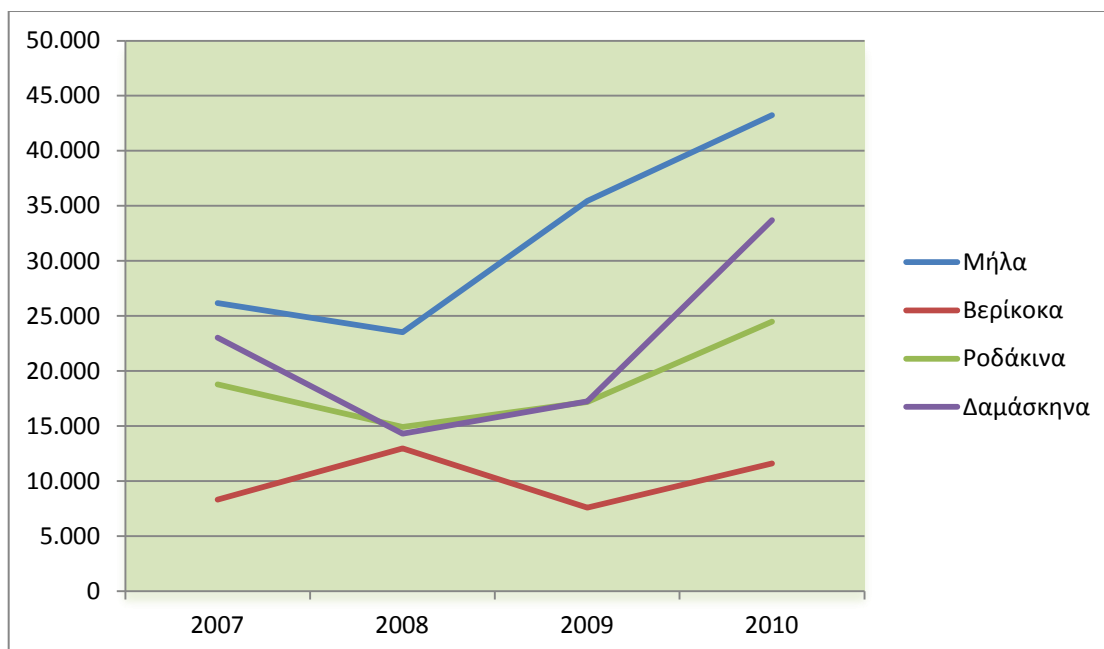
Η ΑΓΟΡΑ ΝΩΠΙΩΝ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Γράφημα 4: Παραγωγή φρούτων στη Βουλγαρία το 2010

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων

Γράφημα 5: Όγκος παραγωγής των κυριότερων φρούτων στη Βουλγαρία την περίοδο 2007–2010 (σε τόνους)

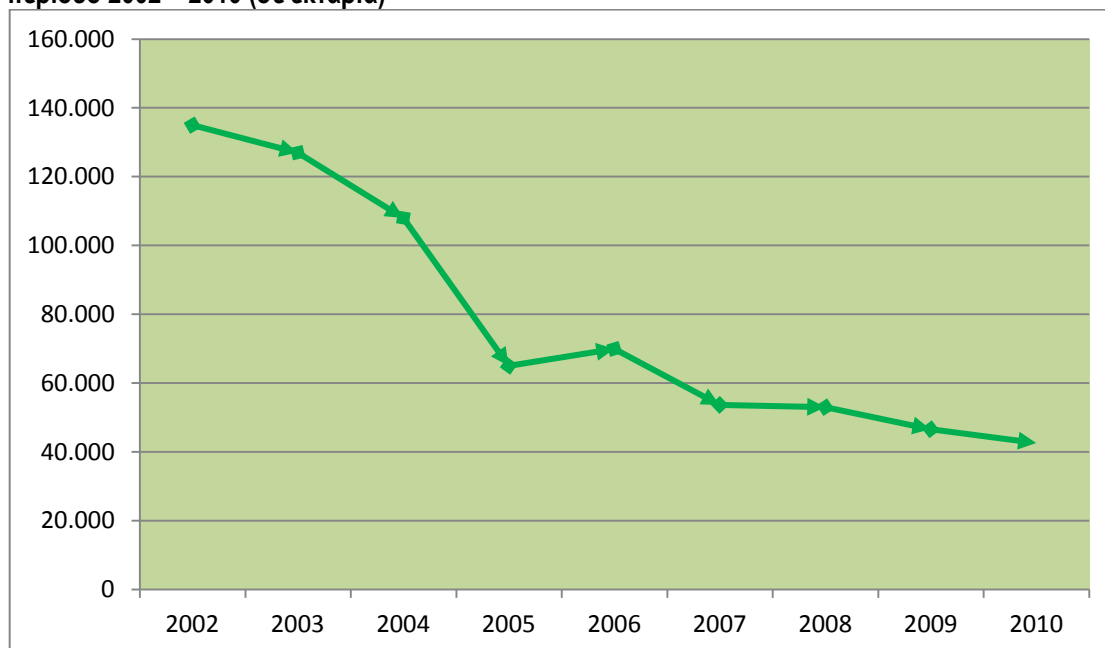
Πηγή: Σύνθεση στοιχείων από τις ετήσιες εκθέσεις του Υπουργείου Γεωργίας

3.2.2 Λαχανικά

Σε αντίθεση με ό,τι συνέβη την τελευταία διετία στις καλλιέργειες φρούτων, οι χρησιμοποιούμενες για καλλιέργεια λαχανικών εκτάσεις συνεχίζουν να

απομειώνονται. Συγκεκριμένα, οι εκτάσεις, από τις οποίες συγκομίσθηκαν λαχανικά το 2010 ανήλθαν σε περίπου 42.600 εκτάρια, μειωμένες κατά 9,4% σε σχέση με το 2009 και κατά περίπου 40% σε σχέση με το 2006, όταν οι σχετικές καλλιέργειες προσέγγιζαν τα 70.000 εκτάρια. Η μείωση είναι ακόμη πιο εντυπωσιακή (περίπου -70%) σε σχέση με το 2002, όταν οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις λαχανικών ξεπερνούσαν τα 130.000 εκτάρια.

Γράφημα 6: Καλλιεργήσιμη επιφάνεια που αξιοποιήθηκε για τη συγκομιδή λαχανικών την περίοδο 2002 – 2010 (σε εκτάρια)

Το 40% περίπου των εκτάσεων αυτών (κυρίως στη νότια και νοτιοδυτική Βουλγαρία) χρησιμοποιούνται για την καλλιέργεια πατάτας. Η καλλιέργεια νωπών λαχανικών καταλαμβάνει περίπου 24.000 εκτάρια και αφορά κυρίως σε πιπεριές (12,6%), καρπούζια (8,8%) και ντομάτες (7,8%). Μείωση 15% παρουσίασε το 2010 η παραγωγή λαχανικών από θερμοκήπια, λόγω του περιορισμού των επενδύσεων για την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων. Τα κυριότερα λαχανικά, που παράγονται σε θερμοκήπια είναι ντομάτες, γλυκίες πιπεριές, λάχανα, αγγούρια και αγγουράκια.

Πίνακας 3: Παραγωγή των κυριότερων λαχανικών 2009 – 2010 (σε τόνους)

Είδη λαχανικών	Παραγωγή 2009 (σε χιλ. τόνους)	Παραγωγή 2010 (σε χιλ. τόνους)	Σύγκριση σε σχέση με το 2009 (%)
Ντομάτες	104.239	114.605	9.95
Πιπεριές	71.469	69.080	-3.34
Μελιτζάνες	16.638	10.747	-35.41
Αγγούρια & αγγουράκια	77.988	65.668	-15.80
Καρπούζια	88.895	61.967	-30.29

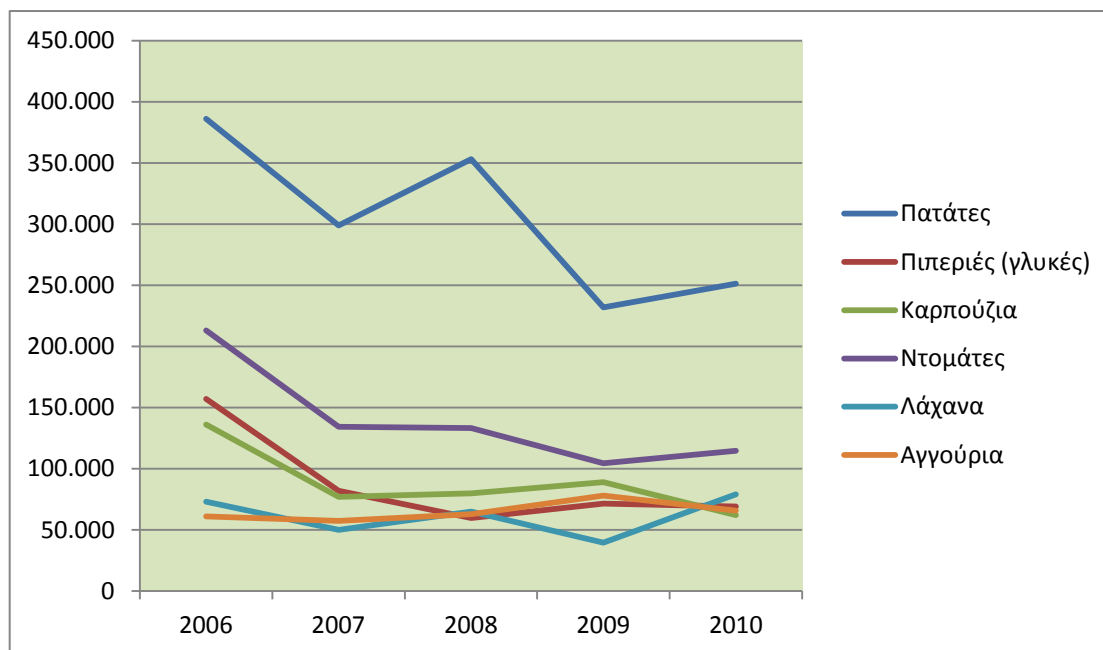
Η ΑΓΟΡΑ ΝΩΠΙΩΝ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Πεπόνια	21.760	8.841	-59.37
Πατάτες	231.745	251.205	8.40
Κρεμμύδια	8.223	19.146	132.83
Φράουλες	5.324	5.727	7.57

10

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων

Γράφημα 7: Όγκος παραγωγής των κυριότερων λαχανικών στη Βουλγαρία την περίοδο 2006–2010 (σε τόνους)

Πηγή: Σύνοψη στοιχείων από τις ετήσιες εκθέσεις του Υπουργείου Γεωργίας

Σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας, αν και οι επενδύσεις στον τομέα της τεχνολογίας είναι ικανοποιητική στις μονάδες θερμοκηπίων, στις ανοιχτές εκτάσεις, αντίθετα, παραμένουν χρονίζοντα προβλήματα (απροθυμία γεωργών να συγκροτήσουν συνεταιρισμούς, έλλειψη ειδικευμένου δυναμικού, υψηλό ποσοστό ανειδίκευτων εργατών, χαμηλές τιμές παραγωγού κ.ά.).

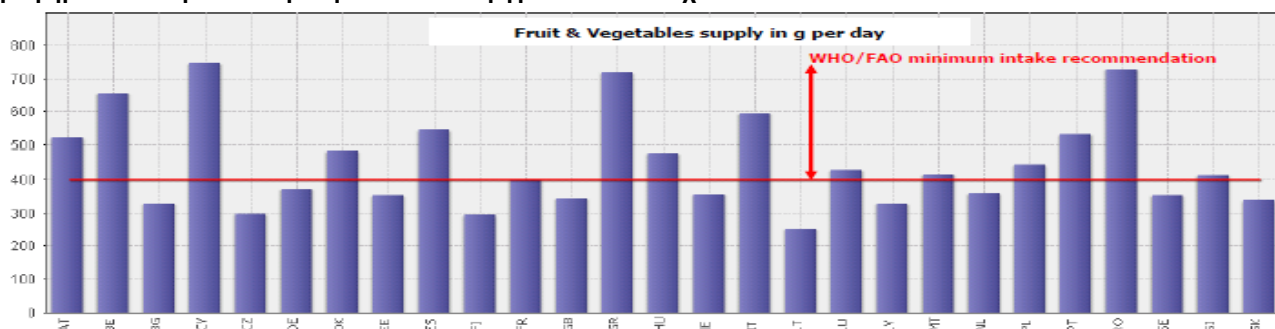
Σε ό,τι αφορά το 2011, οι αρχικές εκτιμήσεις του Υπουργείου κάνουν λόγο για περαιτέρω αύξηση τόσο των εκτάσεων παραγωγής πατάτας (σε περίπου 15.000 εκτάρια) όσο και της συνολικής ποσότητας παραγωγής του εν λόγω προϊόντος. Οι εκτάσεις καλλιέργειας πιπεριών και τομάτας εκτιμάται ότι παρέμειναν σταθερές με την παραγωγή των λαχανικών αυτών να αυξάνεται κατά 10–15%.

3.3. Κατανάλωση

Βάσει στοιχείων της Eurostat, η Βουλγαρία αποτελεί μια μεσαία αγορά, με μερίδιο 1% μόνο στην κατανάλωση νωπών φρούτων και λαχανικών στο σύνολο των κρατών – μελών της ΕΕ. Σύμφωνα με ανεξάρτητες έρευνες

αγοράς, η κατανάλωση φρέσκων φρούτων και λαχανικών στη Βουλγαρία παρουσίασε μέση ετήσια πτώση 3% και 6% αντίστοιχα την περίοδο 2002–2007. Επίσης, η κατά κεφαλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών υπολείπεται σημαντικά του ευρωπαϊκού μέσου όρου αλλά και των συστάσεων WHO/FAO. Πάντως το 2010 καταγράφηκε αύξηση της κατά κεφαλή κατανάλωσης συγκριτικά με το 2009, η οποία ημερησίως πλέον ανέρχεται σε 145,7 γραμμάρια φρούτων και 181,7 γραμμάρια λαχανικών (σύνολο 327,4 γραμμάρια ημερησίως¹). Το 2010 αυξήθηκε (κατά 2.1%) και η συνολική ακαθάριστη προσφορά φρούτων και λαχανικών (722.977 τόνοι), η οποία, όμως, παραμένει κατά 3.4% χαμηλότερα από το μέσο όρο των τελευταίων πέντε ετών.

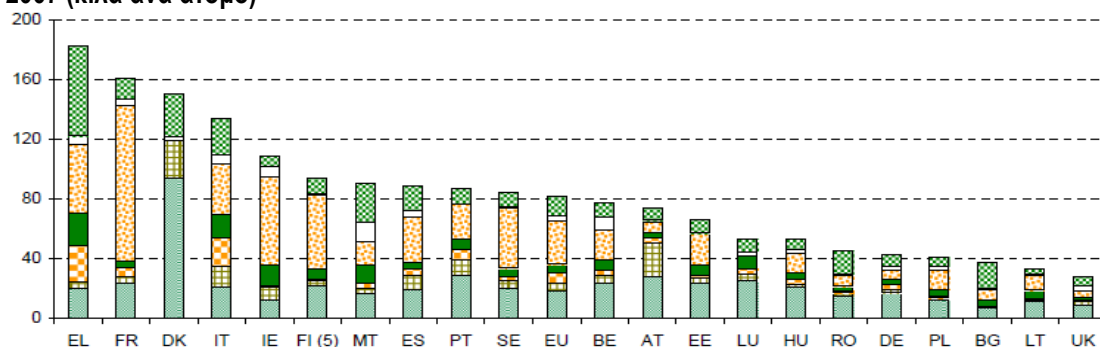
Γράφημα 8: Μέση κατά κεφαλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών

Πηγή: Freshfel. Την κατανάλωση στη Βουλγαρία αναπαριστά η τρίτη στήλη από αριστερά.

Από το κάτωθι διάγραμμα, που βασίζεται σε στοιχεία της Eurostat, προκύπτει ότι οι Βούλγαροι καταναλώνουν, κυρίως, νωπές ντομάτες, μήλα, σταφύλια, πορτοκαλιά και, κάπως λιγότερο, ροδάκινα, ενώ αντίθετα είναι πολύ περιορισμένη η κατανάλωση κουνουπιδιών και αχλαδιών.

Γράφημα 9: Κατανάλωση επιλεγμένων φρούτων και λαχανικών στην ΕΕ την περίοδο 2003 – 2007 (κιλά ανά άτομο)

Πηγή: Eurostat. Το γράφημα αφορά σε κατανάλωση των εξής προϊόντων: νωπές ντομάτες και ροδάκινα, μήλα, αχλάδια, κουνουπίδια, σταφύλια και πορτοκαλιά. Τα στοιχεία για τη Βουλγαρία αφορούν τα έτη 2003, 2004 και 2006.

¹ Σημειώνεται ότι, συγκριτικά, ο αντίστοιχος κατά κεφαλή μέσος όρος κατανάλωσης φρούτων και λαχανικών στην Ελλάδα είναι 716,6 γραμμάρια.

3.4. Βιολογικές καλλιέργειες – Τάσεις

Διεθνείς τάσεις, όπως π.χ. η στροφή προς την υγιεινή διατροφή, κάνουν δειλά την εμφάνισή τους και στη Βουλγαρία, αλλά τα σχετικά βήματα είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2009 τα βιολογικά τρόφιμα καταλάμβαναν λιγότερο από το 0,1% της εγχώριας αγοράς τροφίμων και αποτελούσαν το 0,4% της συνολικής καλλιεργούμενης αγροτικής έκτασης στη Βουλγαρία.

Σημειώνεται, πάντως, ότι ιδίως τα λαχανικά αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της παραδοσιακής τοπικής κουζίνας και μαγειρεύονται με ποικίλους τρόπους (π.χ. τοπικές σαλάτες, σούπες, ψητά λαχανικά ως συνοδευτικά κρέατος κτλ.). Το γεγονός αυτό καθώς και η αναμενόμενη ενίσχυση των διεθνών τάσεων προς την υγιεινή διατροφή και τη βιολογική γεωργία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από τους ενδιαφερόμενους να δραστηριοποιηθούν στη βουλγαρική αγορά φρούτων και λαχανικών με επενδύσεις ή εξαγωγές.

Το 2009 καταγράφηκε απροσδόκητη μείωση των εκτάσεων βιολογικής καλλιέργειας, αλλά την επόμενη διετία φαίνεται να αποκαθίσταται η σταθερά ανοδική πορεία. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τον Αναπληρωτή Υπουργό Γεωργίας, κ. Tsvetan Dimitrov, το 2011 το μερίδιο της βιολογικής έναντι της συμβατικής παραγωγής ενισχύθηκε σε ετήσια βάση σε ποσοστό 30%. Συγκεκριμένα, το 2011 αξιοποιήθηκαν 26.622 εκτάρια για βιολογικές καλλιέργειες. Η ενίσχυση αυτή των βιολογικών καλλιεργειών εξηγείται από την αυξημένη ζήτηση των εν λόγω προϊόντων στις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές.

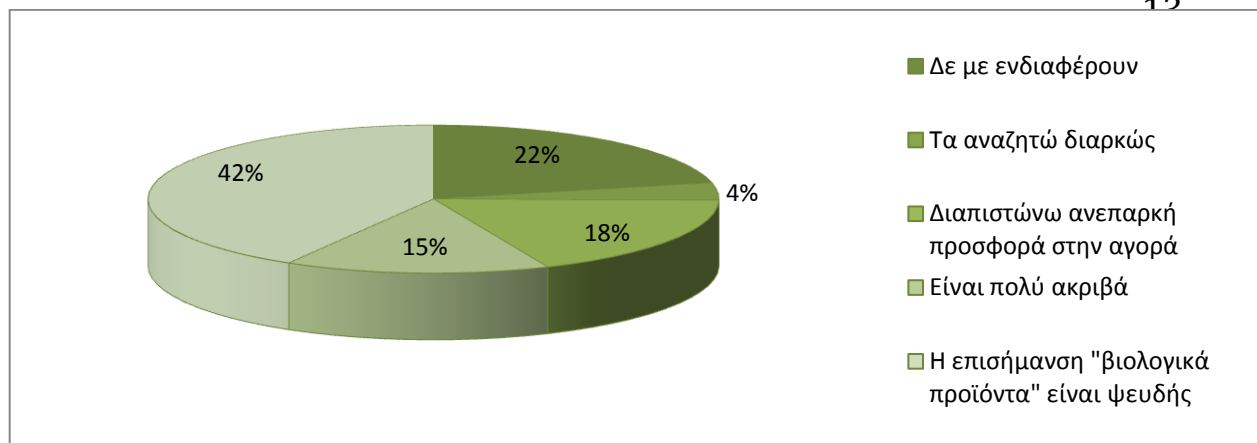
Παράλληλα, η Βουλγαρία διατηρεί την πρώτη θέση εντός ΕΕ σε ποσοστό βιολογικών «εκτάσεων υπό μετατροπή», ενώ οι παραγωγοί βιολογικών προϊόντων ανήλθαν το 2009 σε 379, αυξημένοι κατά 240% σε σχέση με το 2005, γεγονός που αναδεικνύει τη δυναμική και τις προοπτικές εξέλιξης της χώρας.

Ειδικά σε ό,τι αφορά τα βιολογικά φρούτα και λαχανικά, οι σχετικές καλλιέργειες αυξήθηκαν κατά 60% το 2011, ανερχόμενες σε 670 εκτάρια. Βάσει του σχετικού συστήματος ελέγχου, που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 2011, αύξηση 60% κατέγραψαν οι καλλιέργειες αμυγδαλιών, καρυδιών και καστανιών και 40% οι καλλιέργειες βερικοκιών, δαμασκηνιών και μηλιών.

Πάντως, πιο δημοφιλή μεταξύ των βιοκαλλιεργητών ήταν τα δημητριακά: Τις μεγαλύτερες βιολογικές εκτάσεις για το 2011 κατέλαβαν οι καλλιέργειες σίτου, αραβόσιτου, κριθαριού και σίκαλης.

Γράφημα 10 : Άποψη Βούλγαρων καταναλωτών για τα βιολογικά προϊόντα

12

Πηγή: Vitosha Research 2009 – Kayryakov (2009)

Αναλυτικότερες πληροφορίες για την αγορά βιολογικών προϊόντων στη Βουλγαρία περιέχονται σε σχετική εξειδικευμένη έρευνα του Γραφείου μας, που είναι ανηρτημένη στην ιστοσελίδα μας (web: http://agora.mfa.gr/agora/images/docs/rad0A9E9BIO-MARKET_BULGARIA.pdf).

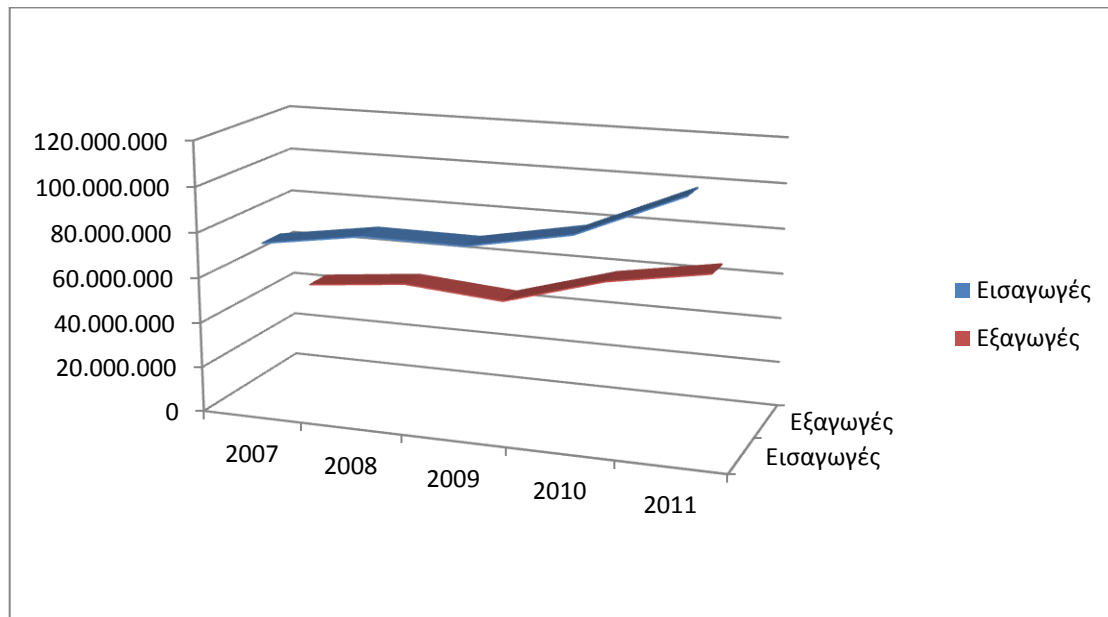
3.5 Εμπόριο

3.5.1 Γενικά

Το 90% της βουλγαρικής αγροτικής παραγωγής προορίζεται για την εγχώρια αγορά. Οι κυριότερες εξαγωγές αφορούν σε χώρες της ΕΕ και τη Ρωσία. Η αξία, πάντως, των εξαγωγών φρέσκων φρούτων και λαχανικών της Βουλγαρίας δεν υπερβαίνει το 1% της αξίας των εξαγωγών του συνόλου των κρατών – μελών της ΕΕ.

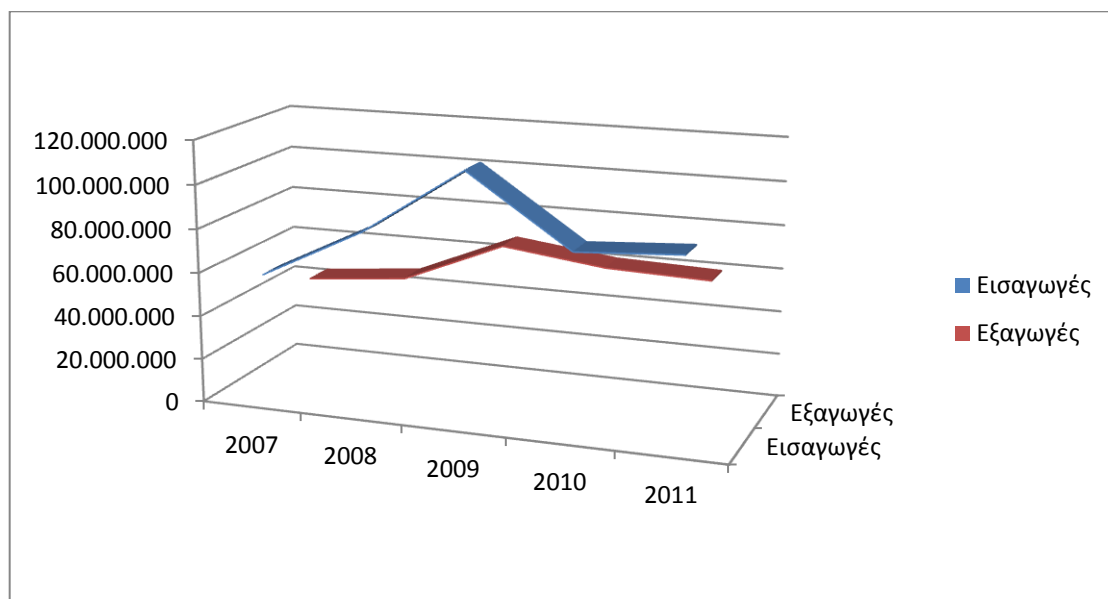
Το 2011 καταγράφηκε άνοδος τόσο των εισαγωγών φρούτων όσο και των εισαγωγών λαχανικών. Σε ό,τι αφορά τις εξαγωγές, διευρύνθηκαν αυτές των βουλγαρικών φρούτων, αλλά μειώθηκαν οι εξαγωγές λαχανικών παρά την ιδιαίτερα θετική πορεία συνολικά των βουλγαρικών εξαγωγών το έτος αυτό. Όπως φαίνεται, πάντως, και από τα κάτωθι διαγράμματα, το εμπορικό ισοζύγιο της Βουλγαρίας στα φρούτα και τα λαχανικά παραμένει διαχρονικά αρνητικό, γεγονός αναμενόμενο μετά τη ραγδαία πτώση που σημείωσε η βουλγαρική παραγωγή των προϊόντων αυτών τις τελευταίες δύο δεκαετίες.

Γράφημα 11: Εισαγωγές και εξαγωγές βρώσιμων φρούτων και καρπών (κεφάλαιο 8 συνδυασμένης ονοματολογίας) στη Βουλγαρία (2007 – 2011 σε €)

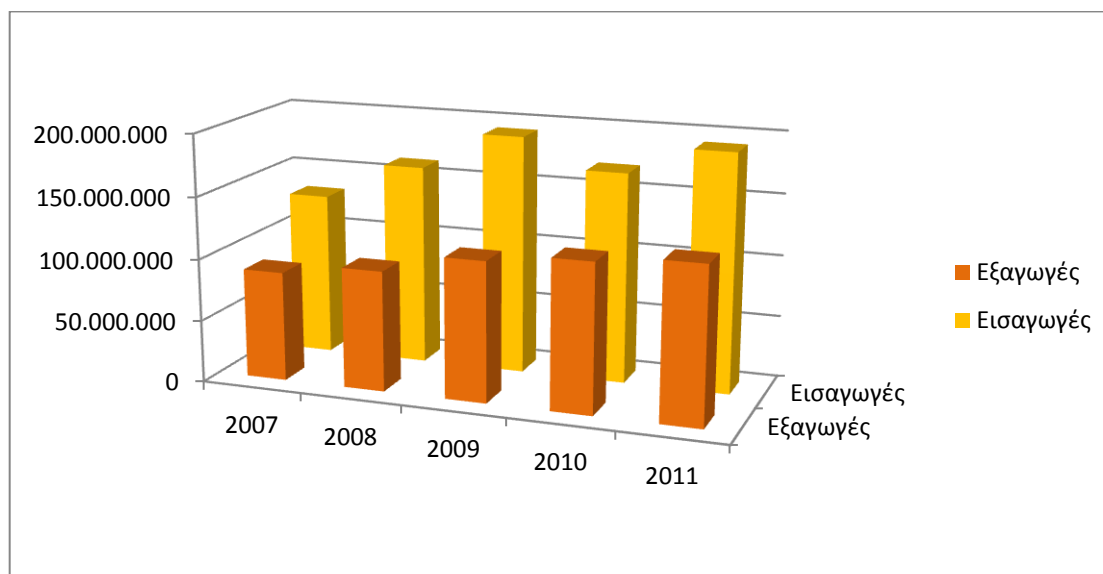
Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

Γράφημα 12: Εισαγωγές και εξαγωγές βρώσιμων λαχανικών, φυτών, ριζών και κόνδυλων (κεφάλαιο 7 συνδυασμένης ονοματολογίας) στη Βουλγαρία (2007 – 2011 σε €)

Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

Γράφημα 13: Συνολικές εισαγωγές και εξαγωγές βρώσιμων φρούτων και λαχανικών (κεφάλαια 7 & 8 συνδυασμένης ονοματολογίας) στη Βουλγαρία (2007 – 2011 σε €)

Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

3.5.2 Με την Ελλάδα

Η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγείς φρούτων και λαχανικών στη Βουλγαρία με έντονα ανοδικές τάσεις την τελευταία διετία, που οδήγησαν σε υπερδιπλασιασμό των εξαγωγών τόσο των φρούτων όσο και των λαχανικών.

Πίνακας 4: Εξαγωγές φρούτων και λαχανικών στη Βουλγαρία από Ελλάδα 2009 – 2011

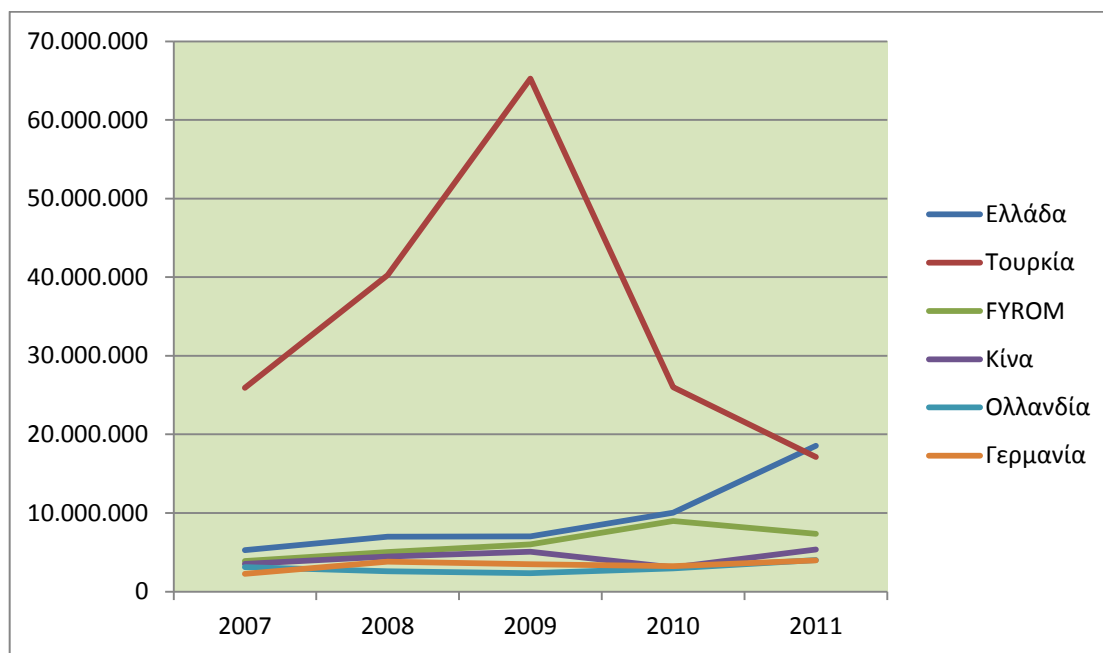
	2009		2010		2011	
	Τόνοι	Αξία σε χιλ. €	Τόνοι	Αξία σε χιλ. €	Τόνοι	Αξία σε χιλ. €
Φρούτα	60.831	22.682	92.438	34.330	120.603	46.891
Λαχανικά	15.718	7.020	21.561	10.060	35.963	18.562

Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

Αποτέλεσμα των έντονων αυτών ανοδικών τάσεων ήταν η χώρα μας να υπερβεί και στις δύο αυτές βασικές κατηγορίες προϊόντων τον κύριο ανταγωνιστή της τα τελευταία χρόνια, την Τουρκία, η οποία έως το 2009 αύξανε με ραγδαίους ρυθμούς τις εξαγωγές της στη Βουλγαρία, τάση, όμως, που έχει αντιστραφεί τη διετία 2010–2011. Η Τουρκία, πλέον, υστερεί ελαφρώς έναντι της χώρας μας και στις εξαγωγές λαχανικών, όπου ήταν απόλυτα κυρίαρχη την προηγούμενη πενταετία και, μάλιστα, με μεγάλη διαφορά.

Από τις άλλες χώρες, σταθερά ενισχύουν τη θέση τους στον τομέα των λαχανικών η FYROM και η Κίνα και στον τομέα των φρούτων η Ιταλία και η Ολλανδία.

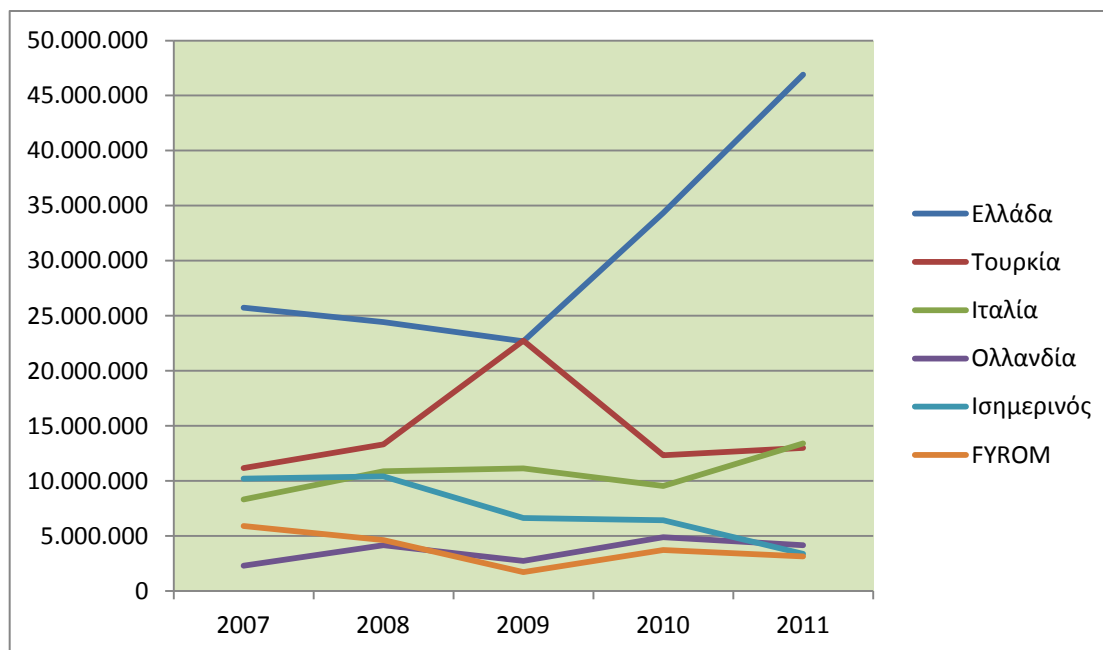
Γράφημα 14: Κυριότεροι εξαγωγείς λαχανικών στη Βουλγαρία 2007–2011 (σε €)

16

Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

Γράφημα 15: Κυριότεροι εξαγωγείς φρούτων στη Βουλγαρία 2007–2011 (σε €)

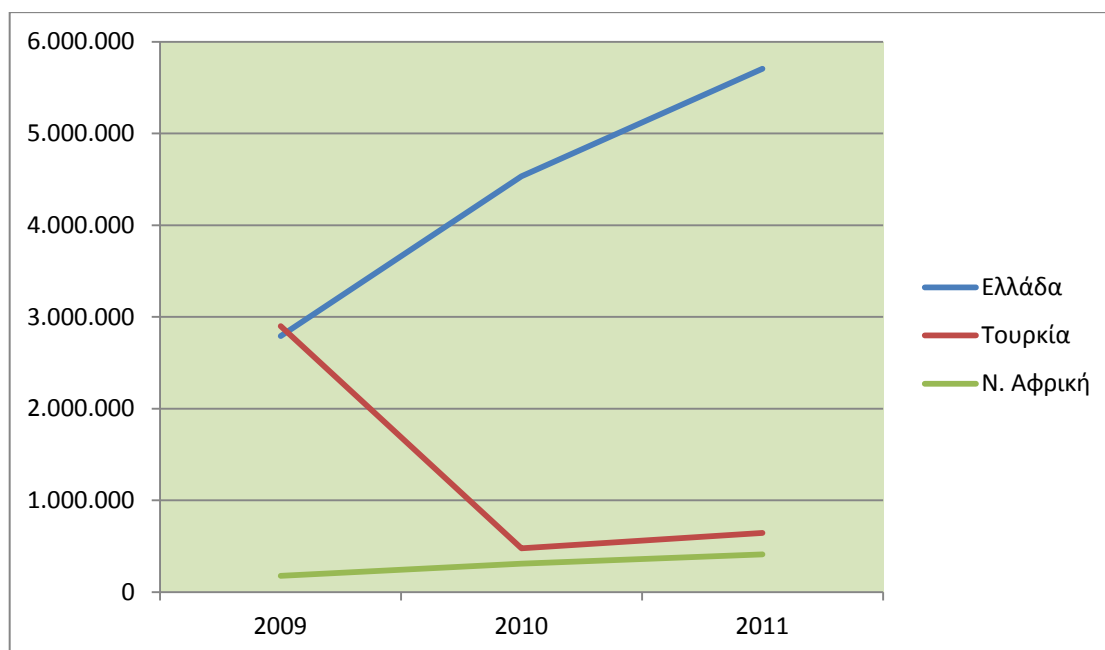
Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

Ενδεικτικά των τάσεων που επικρατούν είναι τα στατιστικά δεδομένα που προκύπτουν από την ανάλυση των εξαγωγών στη Βουλγαρία τριών φρούτων, στα οποία η Ελλάδα ήταν (και εν πολλοίς ακόμη παραμένει) παραδοσιακά κυρίαρχη στην τοπική αγορά. Συγκεκριμένα:

1. Στα πορτοκάλια η Ελλάδα ελέγχει περίπου τα 3/4 των εισαγόμενων ποσοτήτων και την τελευταία διετία ανέκτησε πλήρως ένα σημαντικό

μερίδιο της αγοράς που είχε απωλέσει. Από την άλλη, η Τουρκία υποχώρησε σημαντικά μετά την κορύφωση των εξαγωγών της το 2009 (όταν αυτές είχαν αγγίξει τα € 3 εκατ., υπερβαίνοντας για πρώτη φορά τις αντίστοιχες ελληνικές), ενώ ακολουθεί με σταθερές πλην στάσιμες τα τελευταία χρόνια εξαγωγές η Ν. Αφρική. Το 2011 έκανε την εμφάνισή του στο συγκεκριμένο προϊόν και ένας ακόμη «παίκτης», η Βραζιλία, που, όμως, ακόμη υστερεί και των τριών ανωτέρω «παραδοσιακών» εξαγωγέων πορτοκαλιών στη Βουλγαρία.

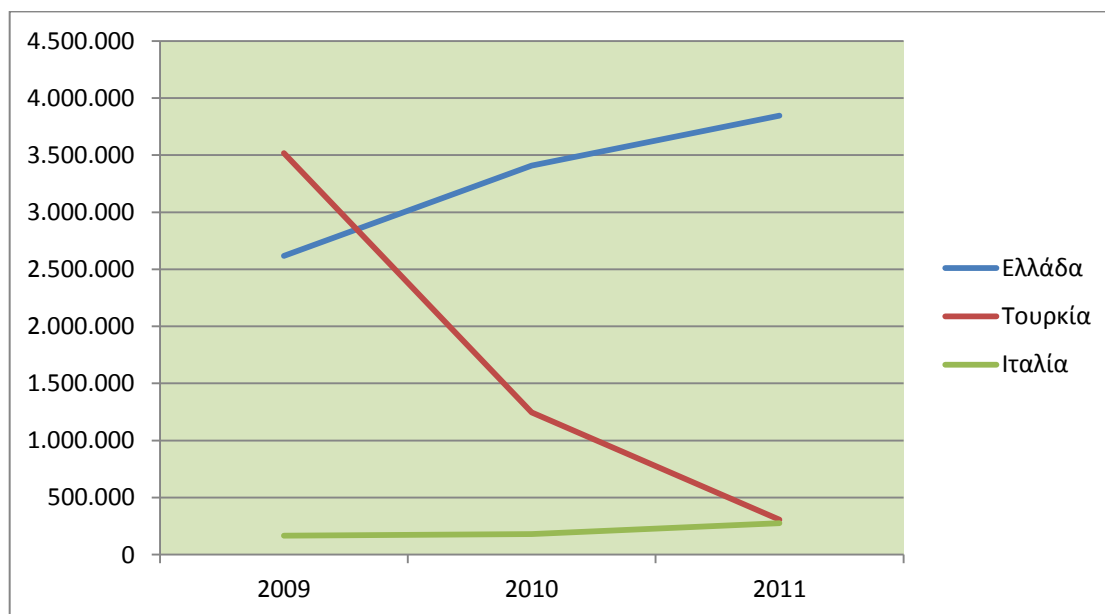
Γράφημα 16: Εισαγωγές πορτοκαλιών (κωδικός συνδυασμένης ονοματολογίας 080510) στη Βουλγαρία την τελευταία τριετία (σε €)

Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

2. Στα μανταρίνια η αντιστροφή των δεδομένων του ανταγωνισμού είναι ακόμη πιο εντυπωσιακή: Ένω το 2009 οι τουρκικές εξαγωγές είχαν υπερβεί τις αντίστοιχες ελληνικές κατά € 1 εκατ., ύστερα από 2 χρόνια (2011) περιορίστηκαν στο 1/10 μόλις των τότε μεγεθών (πτώση άνω του 90%). Από την άλλη, η Ελλάδα ενίσχυσε τη θέση της και ελέγχει πλέον το 84% των εξαγωγών μανταρινιών στη Βουλγαρία. Η Ιταλία έχει ενισχύσει την εξαγωγική της παρουσία στο εν λόγω προϊόν, υπολειπόμενη πλέον ελάχιστα της Τουρκίας.

Γράφημα 17: Εισαγωγές μανταρινιών (κωδικός συνδυασμένης ονοματολογίας 080520) στη Βουλγαρία την τελευταία τριετία (σε €)

Πηγή: Eurostat (βάση δεδομένων EASY COMEXT, web: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/>)

3. Στα ακτινίδια, τέλος, η Ελλάδα εμφανίζεται απόλυτα κυρίαρχη, χωρίς κανέναν ουσιαστικό ανταγωνισμό ούτε από την Τουρκία ούτε από άλλη χώρα, και ελέγχει το 93% των εισαγωγών στη Βουλγαρία. Μετά δε μια σημαντική κάμψη το 2008, οι εξαγωγές μας ακτινιδίων στη Βουλγαρία τη διετία 2009–2010 σημείωσαν αλματώδη αύξηση τόσο σε επίπεδο ποσότητας όσο και αξίας. Η εντυπωσιακή αυτή ενίσχυση των εξαγωγών την προαναφερθείσα διετία, πιθανώς να εξηγεί τη μικρή κάμψη που καταγράφηκε το 2011.

3.6. Είσοδος στην αγορά

3.6.1. Εμπορικοί δίαυλοι

Στη Βουλγαρία οι καταναλωτές προμηθεύονται νωπά φρούτα και λαχανικά από:

- Τις ανοιχτές αγορές, που μοιάζουν με τις ελληνικές λαϊκές (π.χ. στη Σόφια λειτουργούν καθημερινά λαϊκές στην Graf Ignatiev, στο Lozenetz, στην «Αγορά των Γυναικών» [Zhenski Pazar] και στη Sitnyakovo).
- Τα συνοικιακά μαγαζιά, μίνι-μάρκετ και μανάβικα.
- Τις μεγάλες αλυσίδες σούπερ-μάρκετ.

Σε μια λιανική αγορά, όπως η βουλγαρική, η οποία δεν είναι ακόμη τόσο συγκεντρωτική όσο άλλες ευρωπαϊκές, ο καλύτερος τρόπος για να εισέλθει κανείς είναι μέσω εισαγωγέων ή αντιπροσώπων, είτε ανεξάρτητων είτε συνεργαζόμενων με μεγάλες αλυσίδες σούπερ-μάρκετ. Τα τελευταία διαθέτουν

συχνά δικές τους κεντρικές εγκαταστάσεις για εισαγωγές / αγορές είτε στη Βουλγαρία είτε στη χώρα προέλευσης. Οι μεγαλύτερες λιανεμπορικές αλυσίδες στη Βουλγαρία είναι οι εξής:

19

- BILLA (αυστριακής προέλευσης): http://www.billa.bg/eurobilla_bg/
- KAUFLAND (γερμανικής προέλευσης): <http://www.kaufland.bg/Nachalo/index.jsp>
- METRO (γερμανικής προέλευσης): <http://www.metro.bg/>
- PICADILLY (πρόσφατα μεταβιβάστηκε στο βελγικό όμιλο Delhaize): <http://www.piccadilly.bg/>
- FANTASTICO (βουλγαρική αλυσίδα): <http://www.ff-bg.net/>
- CBA (ουγγρικής προέλευσης): <http://www.cba.bg>
- ELEMAG (βουλγαρική gourmet αλυσίδα): <http://www.elemag.bg/index.php?request=index&lang=en>
- HIT (γερμανικής προέλευσης)
- CARREFOUR (γαλλικής προέλευσης, αλλά η διαχείριση της αλυσίδας στη Βουλγαρία ανήκει στον όμιλο Μαρινόπουλου): <http://www.carrefour.bg/>
- LIDL (γερμανικής προέλευσης): http://www.lidl.bg/cps/rde/xchg/lidl_bg/hs.xsl/index.htm.

Σημειώνεται ότι, βάσει στοιχείων της Eurostat, οι χονδρεμπορικές επιχειρήσεις που ασχολούνται με τη διακίνηση φρούτων και λαχανικών είναι μικρές – απασχολούν κατά μέσο όρο 4 άτομα – ενώ αντίστοιχη είναι και η εικόνα στον κλάδο των εξειδικευμένων λιανεμπόρων. Στο τέλος της παρούσας μελέτης παραθέτουμε κατάλογο με τους σημαντικότερους εισαγωγείς φρούτων και λαχανικών στη Βουλγαρία.

3.6.2. Εισαγωγικές διατυπώσεις – Έλεγχοι

Η Βουλγαρία πραγματοποιεί συνοριακοί φυτοϋγειονομικούς ελέγχους σε φυτά και φυτικά προϊόντα, που εισάγονται από τρίτες χώρες για κατανάλωση στη Βουλγαρία ή περαιτέρω διακίνηση στην ΕΕ. Παραλλήλως, επιβάλλει τους προβλεπόμενους κοινοτικούς δασμούς. Στα ελληνικά προϊόντα, όμως, όπως και σε όλα τα προϊόντα χωρών ΕΕ ούτε συνοριακοί φυτοϋγειονομικοί έλεγχοι πραγματοποιούνται (εφόσον τα προϊόντα διαθέτουν τα απαραίτητα πιστοποιητικά από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές) ούτε δασμοί επιβάλλονται, εφόσον τα προϊόντα διαθέτουν τα απαραίτητα πιστοποιητικά από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές.

Το βουλγαρικό κράτος, όμως, δύναται να πραγματοποιεί σχετικούς ελέγχους (κτηνιατρικούς και φυτοϋγειονομικούς) οπουδήποτε στο εσωτερικό του, χωρίς διάκριση με βάση την καταγωγή των εμπορευμάτων ή το μέσο μεταφοράς, κατά τον ίδιο τρόπο που πραγματοποιούνται και για τα εγχώρια προϊόντα. Σημειώνεται ότι τον Ιανουάριο 2011 ψηφίστηκε συστάθηκε η Υπηρεσία Ασφάλειας Τροφίμων (www.babh.government.bg και για στοιχεία

επικοινωνίας <http://www.babh.government.bg/bg/contacts.html>), προερχόμενη από την ενοποίηση τεσσάρων επιμέρους υπηρεσιών, που υπήρχαν έως τότε και δραστηριοποιούνταν στον τομέα της διατροφικής ασφάλειας. Η εν λόγω Υπηρεσία είναι πλέον υπεύθυνη για τους ελέγχους όλων των τροφίμων, εκτός από το εμφιαλωμένο νερό, το οποίο θα συνεχίσει να ελέγχεται από τους περιφερειακούς επιθεωρητές του Υπουργείου Υγείας.

Σύμφωνα με τους αρμοδίους υπαλλήλους της ως άνω Υπηρεσίας, εφόσον τα εισαγόμενα νωπά φρούτα και λαχανικά διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές, δεν υφίσταται το παραμικρό πρόβλημα ως προς τη διακίνησή τους. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι την τριετία 2009 – 2011 υπήρξαν περιστατικά που έπληξαν την αξιοπιστία τόσο των ελληνικών αλλά και των κύριων ανταγωνιστικών μας προϊόντων, των τουρκικών.² Ύστερα από τα περιστατικά αυτά, το αρμόδιο Υπουργείο Γεωργίας και Τροφίμων της Βουλγαρίας ανακοίνωσε ότι οι έλεγχοι ποιότητας στα εισαγόμενα φρούτα και λαχανικά θα ενταθούν σε ολόκληρη τη βουλγαρική επικράτεια.

Για τα νωπά φρούτα και λαχανικά ισχύει στη Βουλγαρία ΦΠΑ ύψους 20%.

3.7 Τιμές παραγωγού και καταναλωτή

Το πέρασμα από τον κομμουνισμό στον κοινοβουλευτισμό επέφερε βαθιές αλλαγές και στην καλλιέργεια της γης: Ο έλεγχος των καλλιεργήσιμων εκτάσεων πέρασε από το κράτος σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, κάτι που οδήγησε στον εκσυγχρονισμό της βουλγαρικής γεωργίας. Αυτό, όμως, είχε ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα αφενός μεν την εμφάνιση του ανταγωνισμού και, αφετέρου, την αύξηση των τιμών παραγωγού, με συνέπεια η εγχώρια παραγωγή να δυσκολεύεται να ανταγωνισθεί τα αντίστοιχα εισαγόμενα προϊόντα, που συχνά είναι κατά πολύ φθηνότερα. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα περισσότερα από τα 80 εργοστάσια κονσερβοποιίας της Βουλγαρίας χρησιμοποιούν εισαγόμενα φρούτα και λαχανικά (κυρίως από την Τουρκία και τη FYROM), γιατί τα εγχώρια προϊόντα κρίνονται ακριβά για μαζική παραγωγή. Στον κάτωθι πίνακα καταγράφονται οι τιμές παραγωγού, όπως διαμορφώθηκαν το 2012 (γ' τρίμηνο) για ορισμένα από τα κυριότερα φρούτα και λαχανικά που παράγει η Βουλγαρία.

² Το 2009 αγροτικά προϊόντα τουρκικής προέλευσης είχαν αντιμετωπίσει φυτοϋγειονομικά προβλήματα. Συγκεκριμένα, το Μάιο του 2009 είχαν εντοπισθεί μικρόβια και παράσιτα σε πατάτες και κρεμμύδια τουρκικής προέλευσης. Στα μέσα του 2011, όμως, ακολούθησαν καταγγελίες Βουλγάρων παραγωγών αναφορικά με κακής ποιότητας ή/και μολυσμένα λαχανικά εισαγόμενα από Ελλάδα (ιδίως ντομάτες). Λίγο αργότερα, υπήρξαν δημοσιεύματα στον τύπο για κατάσχεση από τις αρμόδιες βουλγαρικές αρχές ελληνικών πορτοκαλιών, που έφεραν στο εξωτερικό τους τεχνητό χρώμα. Ασχέτως των κινήτρων και της ακρίβειας των καταγγελιών αυτών (σημειώνεται ότι στις αρχές του 2011 οι Βούλγαροι παραγωγοί ντομάτας ένιωθαν έντονα απειλούμενοι από τα ανταγωνιστικά ελληνικά προϊόντα που κυριαρχούσαν στην τοπική αγορά και, μάλιστα, με ιδιαίτερα χαμηλές τιμές), ο θόρυβος που δημιουργήθηκε σκίασε την καλή εικόνα που είχε το βουλγαρικό καταναλωτικό κοινό για τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα.

Πίνακας 5: Τιμές παραγωγού (γ' τρίμηνο 2012) για φρούτα και λαχανικά που παρήχθησαν στη Βουλγαρία

ΠΡΟΪΟΝ	ΤΙΜΗ (BGN ανά τόνο – €1= BGN1,95583)
Πατάτες	379,42
Ντομάτες	698,30
Ντομάτες (θερμοκηπίου)	761,51
Λάχανα (λευκά)	589,94
Αγγούρια	672,38
Καρότα	408,74
Πιπεριές (νωπές πράσινες και κόκκινες)	739,27
Καρπούζια	241,27
Μήλα	489,86
Ροδάκινα	695,88
Σταφύλα (επιραπέζια)	1.167,84
Κεράσια	1.536,96
Δαμάσκηνα	377,10
Καρύδια	1452,50
Βερίκοκα	569,12
Φράουλες	1.316,33
Βατόμουρα	2.337,21

Πηγή: Στατιστικό Ινστιτούτο Βουλγαρίας

Σε ό,τι αφορά τις τιμές καταναλωτή, σημειώνονται οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται ακόμη και για το ίδιο προϊόν όχι μόνο ανάλογα με το πού πωλείται (λαϊκή, σούπερ-μάρκετ, discount σούπερ-μάρκετ) αλλά και ανάλογα με τη χώρα προέλευσης. Στον κάτωθι πίνακα, παρατίθενται οι τιμές ελληνικών νωπών φρούτων και λαχανικών, όπως οι τελευταίες καταγράφηκαν το τρέχον τρίμηνο σε μεγάλες αλυσίδες βουλγαρικών σούπερ-μάρκετ. Όπου υπάρχουν ανταγωνιστικά των ελληνικών προϊόντων, καταγράφονται οι τιμές και αυτών για συγκριτικούς λόγους. Όπου χρησιμοποιείται ο όρος «εισαγωγής», σημαίνει ότι το λιανικό κατάστημα δεν ενημερώνει για τη συγκεκριμένη χώρα εισαγωγής.

Πίνακας 6: Τιμές καταναλωτή (2012) για ελληνικά φρούτα και λαχανικά και ανταγωνιστικά εισαγόμενα στη βουλγαρική αγορά

ΠΡΟΪΟΝ	ΤΙΜΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (BGN/κιλό)	ΤΙΜΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (BGN/κιλό)
Αγγούρια (μεγάλα)	2,5 – 4,0 (ή 0,8 το κομμάτι)	<u>Βουλγαρίας</u> : 2,0 – 2,5 <u>Τουρκίας</u> : 2,7
Ντομάτες	2,0 – 3,0 ³	<u>Βουλγαρίας</u> : 1,5 – 4,0 ⁴ <u>Τουρκίας</u> : 1,5 <u>FYROM</u> : 2,3
Ντοματίνα	6,0	
Φασόλια (πράσινα)	5,0	<u>Εισαγωγής</u> : 2,3
Καρπούζια	1,0 – 2,0	
Λωτοί	1,6	<u>Ισπανίας</u> : 0,9 το κομμάτι
Ακτινίδια	1,3 – 2,0	<u>Ιταλίας</u> : 2,5
Λεμόνια	1,8	<u>Τουρκίας</u> : 1,8
Μανταρίνια	1,6 – 2,1	<u>Τουρκίας</u> : 2,3 <u>Ν. Αφρικής</u> : 2,7
Μήλα	- Τύπου golden delicious: 2,9 - Τύπου idared: 1,7 - Τύπου Ζαγοράς: 2,6	<u>Βουλγαρίας</u> : - Πράσινα 1,0 - «Ποικιλόχρωμα»: 1,3 - Golden Delicious: 1,8 <u>Γαλλίας</u> : - Μικρά ξινόμηλα: 2,1 <u>Ιταλίας</u> : - Τύπου golden delicious: 2,2 – 4,0 - Λοιπά κόκκινα: 4,0 – 6,0 - Πράσινα: 4,3
Αχλάδια	4,0	<u>Βουλγαρίας</u> : 3,5 <u>Ιταλίας</u> : 2,8
Κυδώνια	2,0	
Πορτοκάλια	1,3 έως 2,0 ⁵	<u>Βραζιλίας</u> : 1,6 <u>Βραζιλίας</u> : 2,0
Σταφύλια (επιτραπέζια)	- Λευκά: 2,7 - Κόκκινα: 4,2	<u>Βουλγαρίας</u> : 3,6 (λευκά) <u>Ν. Αφρικής</u> : - Λευκά 4,1 - Κόκκινα 5,5 <u>Ιταλίας</u> : 4,0 (λευκά)
Φράουλες	2,0 – 4,0	
Δαμάσκηνα	3,0	<u>Βουλγαρίας</u> : 3,6

Πηγή: Έρευνα Γραφείου ΟΕΥ Σόφιας (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2012)

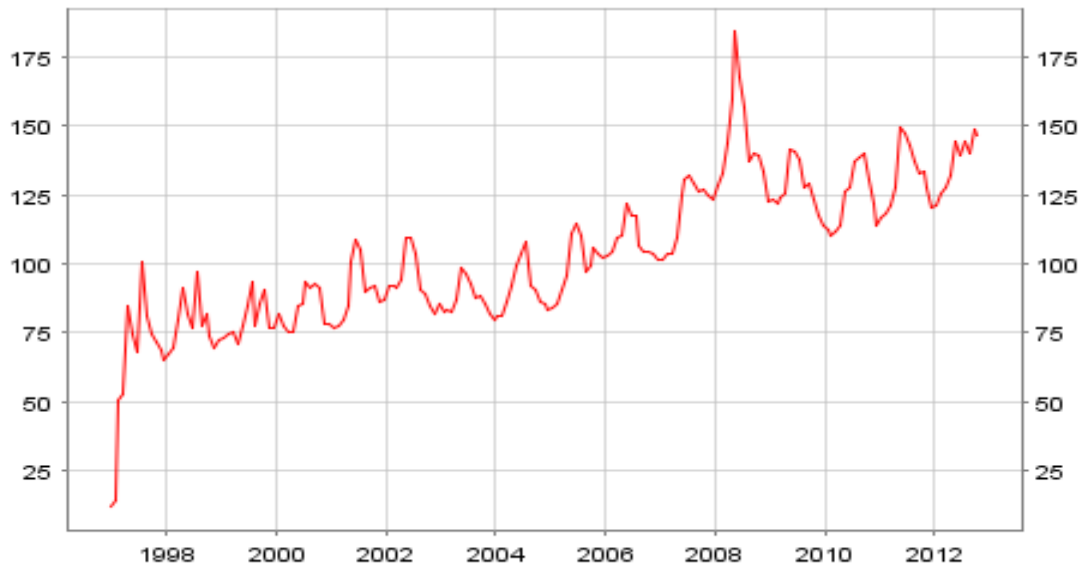
³ Στις λαϊκές, η τιμή της ελληνικής ντομάτας μπορεί να ξεκινάει από το BGN 1, ανάλογα με τη λαϊκή αγορά, την ντομάτα και την εποχή.

⁴ Από τις ντόπιες βουλγαρικές ντομάτες, την υψηλότερη λιανική τιμή έχουν οι ανήκουσες στην ποικιλία των λεγόμενων «ροζ» ντομάτων.

⁵ 0,8 έως 2,3 στις λαϊκές, ανάλογα, και πάλι, με την ποιότητα και τη λαϊκή αγορά.

Γενικά, πάντως, οι τιμές των φρούτων στη Βουλγαρία παραμένουν χαμηλές. Χαρακτηριστικό είναι ότι, βάσει στοιχείων της Eurostat, οι μέσες τιμές φρούτων, λαχανικών και γεωμήλων στη Βουλγαρία ανέρχονταν το 2006 μόλις στο ήμισυ του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Γράφημα 18: Πορεία εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή (HICP) στη Βουλγαρία (1998 – 2012)

Πηγή: Eurostat – ECB

4. Συμπεράσματα - Προοπτικές

Η Ελλάδα εξάγει παραδοσιακά σημαντικές ποσότητες νωπών φρούτων και λαχανικών στη Βουλγαρία, έχοντας εδραιώσει τη θέση της στην αγορά. Παράλληλα, η προβλεπόμενη αύξηση των εισαγωγών των ως άνω προϊόντων τα επόμενα χρόνια λόγω μιας σειράς παραγόντων (π.χ. στασιμότητα εγχώριας παραγωγής και, παράλληλα, αύξηση εισοδημάτων των Βουλγάρων) σε συνδυασμό με την εγγύτητα της ελληνικής παραγωγής, θεωρούνται ευνοϊκά δεδομένα για τη συνέχιση της ισχυρής εξαγωγικής μας δραστηριότητας. Ήδη, τα στατιστικά στοιχεία της προηγούμενης διετίας (2010–2011) επιβεβαιώνουν, σε πρώτη φάση, τις προβλέψεις αυτές.

Από την άλλη, όμως, οι Έλληνες εξαγωγείς ήδη νιώθουν τον ανταγωνισμό από αναδυόμενες αγορές, όπως η Τουρκία, που διαθέτει τα πλεονεκτήματα της εγγύτητας και μεγάλης παραγωγής, τα οποία, συχνά, συνεπάγονται τιμές χαμηλότερες συγκριτικά με αρκετά από τα δικά μας προϊόντα. Πιθανώς, πέρα από την Τουρκία, να προστεθούν και νέοι ανταγωνιστές τα επόμενα χρόνια, ιδίως αναπτυσσόμενες ή γειτονικές χώρες (βλ. π.χ. ήδη τον εξαγωγικό δυναμισμό της Ιταλίας στα φρούτα και της FYROM στα λαχανικά), που μπορούν να εξάγουν σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές. Οι τελευταίες ενισχύουν τη θέση τους, πλέον, όχι μόνο στα εξωτικά φρούτα, όπου δεν υφίσταται τόσο σημαντική ελληνική παραγωγή, αλλά και στα νωπά λαχανικά. Αν και τη διετία 2010–2011 οι ελληνικές εξαγωγές ανέκαμψαν δυναμικά ύστερα από μια τριετία (2007 – 2009) στασιμότητας, είναι δεδομένο πως ο ανταγωνισμός θα παραμείνει έντονος και πολύπλευρος. Ήδη το 2012, η πρώτη εικόνα που αποκομίζει κάποιος από τη λιανική αγορά φρούτων/λαχανικών είναι πως τα τουρκικά προϊόντα διατηρούν ένα σημαντικό και, πιθανώς, αυξανόμενο μερίδιο.

Μια ακόμη παράμετρος που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη είναι η σταδιακή αλλαγή των διατροφικών συνηθειών των Βουλγάρων και η αργή αλλά εμφανής στροφή τους προς τα υγιεινά προϊόντα και τη βιολογική παραγωγή. Αυτό, μεν, φαίνεται να προσφέρει νέες ευκαιρίες στους Έλληνες εξαγωγείς, καθώς διευρύνεται το καταναλωτικό κοινό, αλλά, από την άλλη, σύντομα οι Έλληνες (βιολογικοί και μη) καλλιεργητές θα έχουν, πιθανώς, να αντιμετωπίσουν μια δυναμική βουλγαρική βιολογική παραγωγή και ένα απαιτητικό καταναλωτικό κοινό. Ήδη στα σούπερ-μάρκετ συναντά κανείς βιολογικά αγροτικά προϊόντα αρκετών κρατών-μελών της ΕΕ, που επιδιώκουν να εισέλθουν δυναμικά και να εδραιώσουν τη θέση τους στη βουλγαρική αγορά (βλ. για περισσότερες λεπτομέρειες τη σχετική έρευνα αγοράς του Γραφείου μας, στην οποία ήδη αναφερθήκαμε ανωτέρω).

Οι παράμετροι, συνεπώς, του ανταγωνισμού αλλάζουν (διαφοροποίηση καταναλωτικού κοινού, αύξηση ανταγωνισμού από αναπτυσσόμενες χώρες, γειτονικά κράτη και χώρες ΕΕ, ενίσχυση εγχώριας βιολογικής παραγωγής), με αποτέλεσμα οι απαιτήσεις να είναι αυξημένες για τους Έλληνες παραγωγούς

και εξαγωγείς, οι οποίοι οφείλουν να φροντίζουν διαρκώς για την υψηλή ποιότητα και το καλό όνομα των προϊόντων τους. Συνεπώς, εφόσον επιθυμούμε να διατηρήσουμε και να ενισχύσουμε τα εξαγωγικά κεκτημένα της προηγούμενης διετίας, πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια, ώστε δυσφημιστικά για τα προϊόντα μας περιστατικά, όπως αυτά που κατεγράφησαν το 2011, να αποφευχθούν.

Τέλος, θα πρέπει να εξετάσουν οι δυνατότητες πιο συντονισμένης, μεθοδικής και οργανωμένης προσπάθειας προώθησης των ελληνικών αγροτικών προϊόντων στη βουλγαρική αγορά, ώστε τα κέρδη της διετίας 2010 – 2011 να μην αποδειχθούν εφήμερα.⁶ Οι ανταγωνιστές παραμονεύουν, η αγορά, παρά τη διαρκή ανάπτυξή της, εκ των πραγμάτων παραμένει μικρή και λάθη, ολιγωρίες ή εκπτώσεις στην ποιότητα δεν συγχωρούνται.

⁶ Σημειώνεται ότι, από τη μια πλευρά, έχουμε πολλούς μικροεξαγωγείς που λόγω της κρίσης αναζητούν την τύχη τους στο εξωτερικό και, από την άλλη, τη δημιουργία πολλών μικρών εισαγωγικών εταιρειών, που προσπαθούν να αξιοποιήσουν το ελληνικό εξαγωγικό ενδιαφέρον. Όπως, όμως, σημειώνουν εκπρόσωποι εισαγωγικών εταιρειών με πολυετή παρουσία στην τοπική αγορά, που, παράλληλα, συνεργάζονται επί χρόνια με Έλληνες εξαγωγείς φρούτων/λαχανικών, ο «πληθωρισμός» αυτός μικρών και ασυντόνιστων μεταξύ τους εταιρειών/συνεταιρισμών τόσο από την πλευρά των εισαγωγέων όσο και από την πλευρά των εξαγωγέων μπορεί να έχει μακροπρόθεσμα τα αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα, δημιουργώντας στρεβλές δομές, που θα δυσχεραίνουν, αντί να διευκολύνουν, τις εξαγωγικές ροές από την Ελλάδα στη Βουλγαρία.

- CBI (2009), “The Fresh Fruit and Vegetables Market in Bulgaria”, url: http://www.cbi.eu/marketinfo/cbi/docs/the_fresh_fruit_and_vegetables_market_in_bulgaria
- Curtis, Glenn (1992), “Agriculture”. *Bulgaria: A Country Study*. Url: <http://countrystudies.us/bulgaria/39.htm>. Washington: GPO for the Library of Congress.
- Eurostat (2010), “Area under Organic Farming Increased by 7.4% between 2007 and 2008 in the EU-27”, url: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-010/EN/KS-SF-10-010-EN.PDF.
- Eurostat (01.03.2010), “Organic Area up by 21% in the EU between 2005 and 2008”, url: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/5-01032010-BP/EN/5-01032010-BP-EN.PDF.
- Eurostat (2008), “Fruit and Vegetables: Fresh and Healthy on European Tables”, url: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-060/EN/KS-SF-08-060-EN.PDF.
- Freshfel (2012), “Fresh fruit and vegetable production, trade, supply & consumption monitor in the EU-27 (covering 2005-2010)”, url: http://www.eetmeergroenten.info/weekvandegroentenenfruit/downloads/2012_Database_Consumption_Monitor_FRESHFEL_MONITOR_2011_FINAL.pdf.
- Kayryakov N. (2010), “Development of Organic Farming in Bulgaria”. *Trakian Journal of Sciences* 8 (Suppl. 3): 147–152. ISSN 1313-3551 (online) 1313-7069 (print).
Url: <http://tru.uni-sz.bg/tsj/Vol8.Suppl.3.2010/N.Kairiakov.pdf>.
- Ministry of Agriculture. “Annual Reports (2005 – 2011)”. Url: <http://www.mzh.government.bg/Article.aspx?lmid=407&id=407&lang=1>.
- Novinite (5 Ιουνίου 2012), “Organic Production in Bulgaria up by 30% in 2011”, url: http://www.novinite.com/view_news.php?id=139982.

Εισαγωγείς Νωπών Φρούτων & Λαχανικών στη Βουλγαρία

Name	Address	E-mail, Web	Phone	Fax
Axxon Bulgaria OOD	ul. Korab planina 13 1407 Sofia	e-mail: office@axxon-bg.com Web: http://www.axxon.bg/en/	(003592) 8191000	8682153
Clio commerce P.M.	Zapadna Promishlena zona 7200 Razgrad	e-mail: babarov@abv.bg web: www.cliobg.com	(0035984) 661572; 660768	661568
HMB OOD	ul. Nikola Kozlev 8, ap. 1 1421 Sofia	e-mail: hms@intech.bg	(003592) 9631498	9631493
Marketing-V EOOD	bul. Yanko Sakazov 32 1504 Sofia	e-mail: info@marketing-v.com web: www.marketing-v.com	(003592) 9439030; 9463043	8468224
Mikra-juice EOOD	ul. Angel Kanchev 5a 9000 Varna	e-mail: mikra_d@yahoo.com	(0035952) 717393; 717394	717395
Nedelchev & Nedelchev OOD	ul. Silivria 16 1404 Sofia	e-mail: info@nedelcev.bg web: www.nedelcev.bg	(003592) 8695050	8695051
Nove Engineering-Anton Antonov P.M.	ul. 33 Svishtovski polk 41 5250 Svishtov	e-mail: nove_1991@abv.bg	(631) 60399; 00359897975353	42575
Pato EOOD	ul. Anton Stoyanov 5 9300 Dobrich	e-mail: pato@mail.orbitel.bg web: www.patobg.com	(0035958) 600720; 600730	600720
Severna zvezda OOD	ul. Hubavka 8 1111 Sofia	e-mail: toniparichev@mbox.contact.bg	(003592) 9733329	9733892
Top Drinks	ul. Georgi Mihailov 1 1373 Sofia	e-mail: office@top-drinks.net web: www.top-drinks.net	(003592) 8025172	8025172
Top Group and Co OOD	ul. Bistrishko shosse 17 1756 Sofia	web: www.topgrup.com	(003592) 91904	9613375
Unified Distillers OOD	bul. Ilientsi 12a 1220 Sofia	e-mail: sales@unifieddistillers.net , mensur@unifieddistillers.net web: www.unifieddistillers.com	(003592) 9360818; 9310495	9360291
Uro 2001 OOD	ul. Krakra 24 1504 Sofia	e-mail: uro2001ltd@abv.bg	(003592) 9582451	
Venia ES OOD	ul. Mladejka 21a 4002 Plovdiv		(0035932) 689588	

Βουλγαρικές εταιρείες με εκδηλωμένο ενδιαφέρον για εισαγωγές φρούτων και λαχανικών από τη Βουλγαρία

Παρακαλούμε να παρακολουθείτε την ιστοσελίδα μας (<http://agora.mfa.gr/bg60>) για νέες ζητήσεις ελληνικών προϊόντων ενδιαφέροντός σας από βουλγαρικές εταιρείες

1)

Πληροφορίες εταιρίας	
Όνομα εταιρίας:	GIMEL ORGANIC
Διεύθυνση:	21 Arsenalski Blvd
Πόλη/Τ.Κ.:	Sofia / 1421
Χώρα:	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
Τηλέφωνο:	00359 2 963 1708, 00359 885 777 195
ΦΑΞ:	00359 2 963 2088
Website:	www.gimel.bg
Ηλ.Ταχυδρομείο:	mts@gimel.bg
Υπεύθυνος επικοινωνίας	Grigor Dinov (υπεύθυνος για ζητήματα συνεργασιών)
Περιγραφή αιτήματος:	Η εταιρεία επιθυμεί συνεργασία με Έλληνες παραγωγούς/εξαγωγείς/χονδρέμπορους βιολογικών φρούτων και λαχανικών (καρότων, κρεμμυδιών, πιπεριών, κολοκυθακίων, ροδάκινων, βερούκοκων, νεκταρινιών, σταφυλιών, καρπουζιών, πεπονιών, γκρέιπ-φρουτ και ακτινιδίων) αλλά και άλλων βιολογικών προϊόντων (δημητριακών, ριζού, σπηρών, οσπρίων).

2)

Πληροφορίες εταιρίας	
Όνομα εταιρίας:	FANTASTICO CHAIN STORES
Διεύθυνση:	14A, Moyna Salza Str., Complex Sky Way, Simeonovo, 1434, Sofia
Πόλη/Τ.Κ.:	Sofia / 1434
Χώρα:	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
Τηλέφωνο:	00359 2 969 25 30, 969 25 00
ΦΑΞ:	00359 2 969 25 31
Website:	http://www.ff-bg.net/en/
Ηλ.Ταχυδρομείο:	office@ff-bg.net
Υπεύθυνοι επικοινωνίας	κα Vanja Pashova (Υπεύθυνη του τμήματος μεταφορών φρούτων/λαχανικών), κα Iva Nikolova (η κα Nikolova μιλάει αγγλικά)
Περιγραφή αιτήματος:	Η FANTASTICO CHAIN STORES είναι μεγάλη αλυσίδα βουλγαρικών σούπερ-μάρκετ, η οποία εκδήλωσε το ενδιαφέρον της να συνεργαστεί με Έλληνες παραγωγούς/εξαγωγείς νωπών φρούτων & λαχανικών.

3)

Πληροφορίες εταιρίας	
Όνομα εταιρίας:	INIMEX
Δραστηριότητα:	Λαχανικά, φυτά, ρίζες και κόνδυλοι, βρώσιμα (7)
Διεύθυνση:	Sofia, Bulgaria
Πόλη/Τ.Κ.:	Sofia / 1000
Χώρα:	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
Τηλέφωνο:	00359 878 222 115
ΦΑΞ:	00359 38 63 25 18
Ηλ.Ταχυδρομείο:	inimex_trade@abv.bg
Περιγραφή αιτήματος:	Η βουλγαρική εταιρεία Inimex Ltd εκφράζει το ενδιαφέρον της να εισαγάγει από Ελλάδα ντομάτες και, ειδικά, ποικιλίες ροζ ντομάτας.

- 4) **SUPERFRUIT** (ελληνικών συμφερόντων εισαγωγική εταιρεία φρούτων/λαχανικών)
 Διεύθυνση: 13, Tsvetan Lazarov Str., Stock Room 36, Sofia 1574
 Τηλ. επικοινωνίας: 003592/ 9783293, 00359888527927 (κινητό του κ. Petrov)
 Fax: 003592/ 9783293
 E-mail: siouperisfruits@yahoo.gr, superfruit@tea.bg
 Contact persons: κ. Ivailo Petrov (υπεύθυνος της εταιρείας, ο οποίος μιλάει άριστα αγγλικά), κ. Γ. Σουπέρης (ιδιοκτήτης εταιρείας)
- 5) **ALDA-INTERNATIONAL FOOD**
 bul. Praga 7
 1463 Sofia
 Tel: (003592) 9531556; 9531571
 Fax: 9516577
 e-mail: office@alda.bg
 Contact person: κ. Danail Granchev
 Δραστηριότητα: Διανομείς φρούτων

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΩΝ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ

ΕΤΟΣ 2013						ΕΤΟΣ 2012			ΕΤΟΣ 2011		
A/A	Όνομα Έκθεσης	Κλάδο που Αφορά	Ημ/νια Διεξαγωγής	Δικτυακός Τόπος	Γενικές Παρατηρήσεις - Σχόλια	Αρ. Εκθετών	Αρ. Ελλήνων Εκθετών ⁷	Αρ. Επισκεπτών	Αρ. Εκθετών	Αρ. Ελλήνων Εκθετών	Αρ. Επισκεπτών
1.	AGRA	Machines and implements for plant-growing livestock farming machinery and equipment Livestock farming mechanisation machinery and equipment Seeds Veterinary medicine Seedlings Agricultural chemicals Pumps Services and information	5-9/03/13 Φιλίππουπολη	http://www.fair.bg/en/events/Agra2013-en.htm	Προφίλ της Έκθεσης για το 2012: http://www.fair.bg/NR/rdonlyres/9C388087-07D5-4710-8D32-46359A085021/0/Agra2012profileen.pdf	359	-	24421	325	18 ⁸	25.603
	BIOAGRA	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Organic crop growing and livestock breeding ➤ Organic non-food products ➤ Organic farms ➤ Certification organizations ➤ Consulting companies ➤ NGOs ➤ Organic products trade – organic shops, organic hotels, organic restaurants, etc. 	http://www.fair.bg/en/events/BioAgra-En.htm								
2.	THE AGRICULTURE & EVERYTHING FOR IT	Γεωργία (εξοπλισμός και μηχανήματα, θερμοκήπια, επεξεργασία τροφίμων, κτηνοτροφία, συμβουλευτικές υπηρεσίες, σπόροι και σπορόφυτα κ.ά)	(Δεν έχει γίνει ακόμη γνωστή η ημερομηνία διεξαγωγής της Έκθεσης το 2013) Dobrich	http://www.dobrich-fair.com/exhibition.php?id=4		-	-	-	-	-	-

⁷ Τα στοιχεία για το 2012 δεν έχουν τύχει ακόμη λεπτομερούς επεξεργασίας και αριθμός των Ελλήνων εκθετών δεν έχει γίνει ακόμη γνωστός.

⁸ Αποστολή οργανωμένη από την ΟΠΕ ΑΕ.